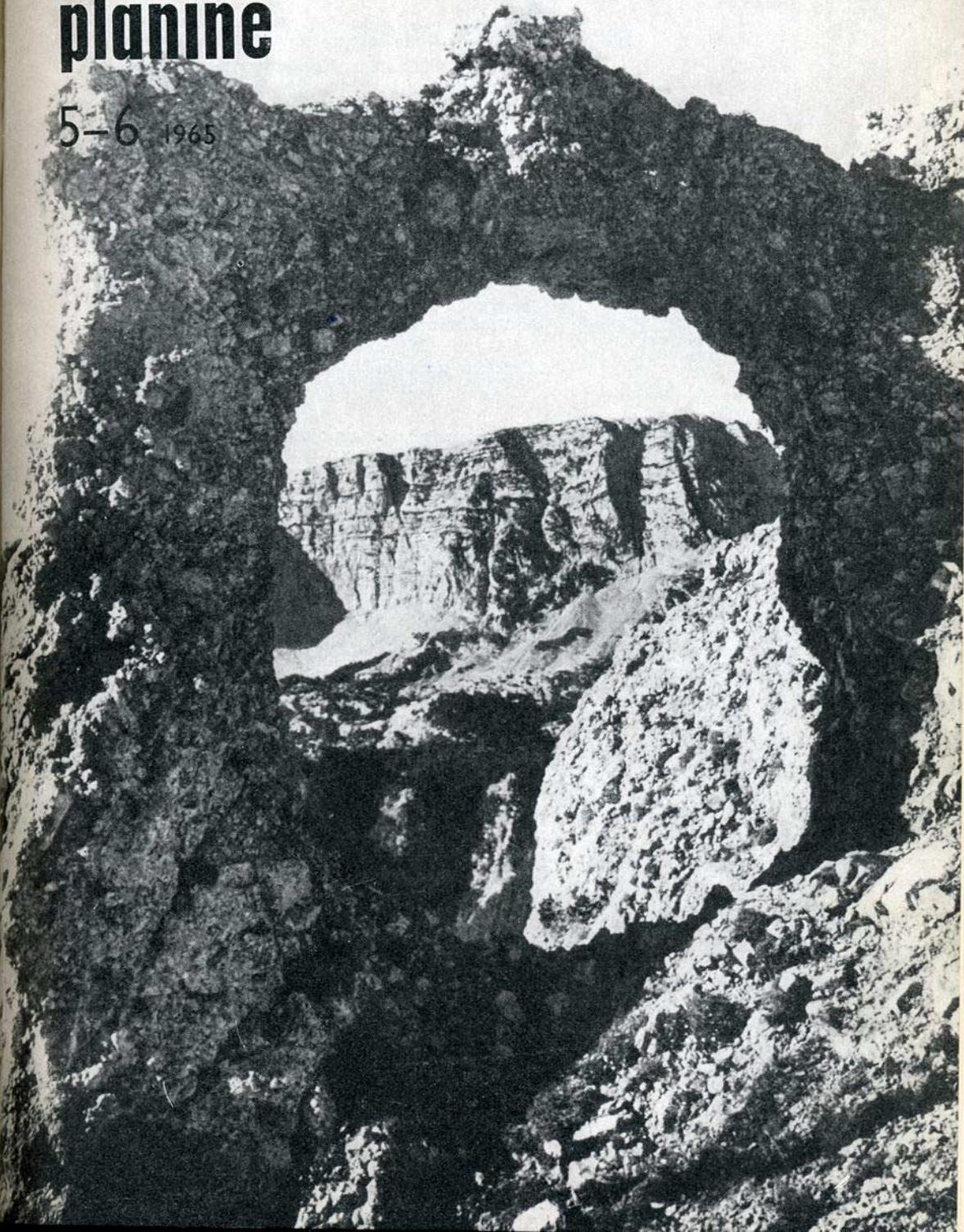


naše planine

5-6 1965



naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

»The Mountains«
Review of the Alpine Association of Croatia
»Nos Montagnes«
Revue de la Fédération Alpine Croate
»Le nostre Montagne«
Rivista della Federazione Alpina Croata
»Unsere Berge«
Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske
Glavni odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5 II.

Redakcijski odbor: ing. Lota Arh, prof.
dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević i
prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb,
Gajeva 2a, telefon 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja preplata za pojedince iznosi 1000 dinara,
a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 200 dinara. Pret-
plate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske, Zagreb (za »Naše planine«)
na tekući račun 400-181-608-231. Tisk: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb.

GOD. XVII SVIBANJ—LIPANJ 1965 BROJ 5—6

SADRŽAJ

Riječ našeg predsjednika	97
Dušan S. Krivokapić: Odnos šar-planinskih meštana prema turistima	100
H. Čaušević: Klek (bosanski) kojeg i planinom zovu	103
Uzeir Beširović: U kamenom mora Čvrsnice	107
Uzeir Beširović: Blidinjsko jezero	109
Vlado Oštrić: Sveti brdo	111
Dr Željko Poljak: Zavižan i okolina	113
Novi Statut Planinarskog saveza Hrvatske	123
Načela alpinizma	129
Popis planinarskih društava u S. R. Hrvat- skoj	132
Registracija prvenstvenih uspona	133
Iz literature	135
Vijesti	138

Slika na naslovnoj stranici: Hajdučka vrata u Čvrsnici

Foto: U. Beširović

naše planine

GODINA XVII 1965

SVIBANJ-LIPANJ

BROJ 5-6



Govor predsjednika Planinarskog saveza Hrvatske druga Većeslava Holjevca, održan na VII redovnoj skupštini Planinarskog saveza Hrvatske 29. svibnja 1965. godine u Delnicama.

Riječ našeg predsjednika

Drugovi delegati, dragi gosti! U ovom mojem izlaganju želim ukratko osvrnuti se na rezultate i neka pitanja iz opsežne problematike planinarstva u našoj Republici Hrvatskoj.

Naša skupština održava se u vrijeme kada svi naši narodi slave 20-godišnjicu oslobođenja zemlje i krupne radne pobjede u poslijeratnoj izgradnji. Oslobođenje zemlje, jedan novi, iz temelja drugačiji društveni poredak, suvremenije shvaćanje društvenog života i slavni putevi partizanskih jedinica tokom oslobođilačkog rata dali su planinarstvu snažan podstrek, novu orientaciju i sadržaj. Nedavno održani Osmi kongres Saveza komunista Jugoslavije i Peti kongres Saveza komunista Hrvatske odrazili su duboke i svestrane promjene u našem društveno-ekonomskom životu, postavili sasvim odredene zadatke za naš budući socijalistički razvoj i dali jasne smjernice svim radnim ljudima kako da ostvare te zadatke. Sve to pomaže nam da preispitamo koliko se naša planinarska organizacija uklopila u opće društvena zbivanja, koliko je ona kroz svoje forme oplemenjivanja duha i tijela ljudi pridonijela bržem društvenom i ekonomskom razvoju naše zemlje, te kakvi je konkretni zadaci očekuju u narednom periodu.

Analizirajući rad u dvadesetgodišnjem razdoblju možemo reći da su postignuti zaista lijepi rezultati, kojima se naša planinarska organizacija može ponositi. Obnovljeni su mnogi ratom uništeni planinarski domovi i kuće, te sagrađeni novi objekti. Stvoreni su opći uvjeti za jači razmah planinarstva, za pretvaranje organiziranog planinarstva u općenarodnu potrebu za rekreacijom u prirodi, za izlazak u planine — za planinarenjem. Obnovom i markiranjem mnogih planinskih puteva kojima su se nekada kretali samo odabrani i najsmjeliji, planine su postale dostupne svim kategorijama planinara. U posljednjih dvadeset godina broj članova naše organizacije povećao se od 4.000 na 23.000.

Međutim, u današnjim uvjetima brzog društvenog i ekonomskog razvitka zemlje, intenzivne industrijalizacije i mehanizacije rada, uz pojačanu angažiranost čovjeka i povećane zahtjeve koji se pred njega postavljaju, uspješan rad društveno odgojne i rekreativne organizacije kao što je naša, ne može se mjeriti samo brojem organiziranih članova, nego i daleko odlučnijim mjerilima, a to su koliko smo uspjeli da pomognemo radnom čovjeku da rekreira svoje snage izlaskom u prirodu, posebno u planine, bez obzira da li je organizirani planinar ili nije. U tom pogledu sa postignutim rezultatima ne možemo biti zadovoljni. Kroz dosadašnje organizirano i kvalitetno jačanje planinarske organizacije mi smo stvorili tek planinarsku avantgardu, entuzijaste planinarstva, koji na sebe preuzimaju društvenu obavezu pretvaranja planinarstva u široki pokret radnih ljudi za izlazak u prirodu, za izlazak u planine, za upoznavanje ljepota naše zemlje, za upoznavanje slavnih i nezaboravnih mjesta iz naše bliske i dalje povijesti — pokret obuhvaćen pojmom planinarenje. Razvitak planinarenja, a ne samo planinarstva kao organizirane forme, naše organizacije treba da prihvate kao svoj glavni društveni zadatak.

Dakle, uz daljnje unutrašnje učvršćivanje organizacije pred nama stoji jače usmjeravanje djelatnosti prema vani kao trajan zadatak. Mi moramo još više izaći iz okvira svoje organizacije i u svakom našem radnom čovjeku buditi smisao za planinarenje i planinarstvo. Naša organizacija treba da bude rukovodeći i društveno odgovoran faktor ove djelatnosti. Planinarstvo kao pokret treba da postane ne samo jedan od bitnih faktora u rekreativu radnog čovjeka nego i faktor u formiranju moralnog lika ljudi u našem socijalističkom društvu. Te ciljeve naša organizacija postići će pokretanjem mase neorganiziranih ali potencijalnih planinara u školama, radnim i drugim organizacijama, u naseљima itd. Naša aktivnost trebala bi biti i u tome kada i kako škole i radne organizacije organiziraju svoje ekskurzije, da im pomognemo stručno, da ih savjetujemo o najpodesnijem vremenu za izlazak u planine, o predjelima koji su u određeno godišnje doba najprikladniji. Članovi naše organizacije zaposleni u radnim i drugim organizacijama trebali bi da u njima propagiraju planinarenje, da ga pokreću i da sa sindikalnim organizacijama organiziraju izlaska u planine za članove svog kolektiva. U masi takvih izletnika nalaze se naši budući članovi, ljubitelji prirode i oduševljeni planinari. Pokrećući radne ljude u prirodu mi ujedno stvaramo i uvjete za proširenje naše organizacije.

Prema statističkim podacima izlazi da od ukupnog broja članstva naše organizacije na neposredne proizvođače otpada svega 13,3 posto. Time ne možemo biti zadovoljni, pogotovo ako se ima u vidu da se radi o ljudima kojima je rekreatija u prirodi najpotrebnija. Sigurno je da postoji niz objektivnih razloga koji su doveli do tako nepovoljnih odnosa u strukturi članstva. Međutim u tome ima i subjektivnih slabosti. U prvom redu to je posljedica nedovoljne aktivnosti članova naše organizacije na razvijanju masovnog planinarenja o kojem je naprijed bilo riječi. Obuhvaćajući uglavnom one kojima je bilo lakše pristupiti bez većih prethodnih priprema — školskoj omladini i posrednim proizvođačima, neposredni proizvođač ostajao je po strani. Slično je i sa proizvođačem na selu, koji je zastupljen u našoj organizaciji sa još daleko

manjim procentom. Stoga naše akcije moraju biti usmjerene na obuhvatanje što većeg broja proizvođača i grada i sela.

U narednom periodu trebalo bi također veću pažnju posvetiti povećanju broja organizacija i članova u našim najljepšim planinarskim područjima (Lika, Gorski kotar, Dalmatinska zagora), gdje još uvijek dosta slabo stojimo. Članstvo iz drugih područja, naročito iz velikih centara, kod dolaska u ta markantna i interesantna planinska područja želi da se osloni upravo na područne organizacije. To nam nameće potrebu brzeg omasovljenja planinarstva u ovim područjima, koja polako dobivaju i internacionalni karakter.

Brojem domova i skloništa skoro bi mogli biti zadovoljni. Brigom zajednice i požrtvovnim radom planinara-entuzijasta sagrađen je i obnovljen velik broj objekata. Postoje još potrebe za izgradnjom manjih objekata — skloništa na nekim kritičnim tačkama na Velebitu, u Gorskem kotaru, na Dinari i na nekim primorskim planinama. Međutim zabrinjavajuće je to što planinarska organizacija nije u mogućnosti da sama uzdržava postojeće objekte, usprkos svim naporima koji se čine u tom pravcu. Mi ne možemo ići na komercijaliziranje svih naših objekata, jer bi oni time izgubili svrhu koja im je namijenjena. Ali ni na taj način se ne bi mogla stvoriti dovoljna sredstva. Preostaje jedino da nam, uz naša vlastita ulaganja, u tome pomognu društveno-političke zajednice i radne organizacije. Stoga bi bilo potrebno da sa tim faktorima detaljno raspravimo sudbinu tih objekata. To se naročito odnosi na ona planinarska društva koja upravljaju sa tim objektima da to pitanje rasprave u svojoj komuni gdje su objekti sagrađeni.

I na kraju nekoliko riječi o stručnim kadrovima u planinarstvu. Kroz razne vidove školovanja i na raznim nivoima izobrazjavaju se stručni kadrovi za potrebe naše organizacije. Vodiči, alpinisti, špiljari i gorski spasavaoci trebali bi da svoje znanje prenose na šire slojeve planinara, da aktivno rade u svojim društvima i da budu nosioci opće društvenog rada. Društva koja dosad nisu posvećivala dovoljnu pažnju izobrazbi kadrova, a to se naročito tiče manjih društava, trebala bi omogućiti izvjesnom broju svojih mladih članova da steknu planinarska znanja i iskustva u kadrovskim akcijama. Od toga će imati koristi kako sami članovi društva tako i cijela naša organizacija.

Ovo su samo neka osnovna pitanja iz djelovanja naše organizacije s kojima će se skupština u svome radu neminovno sresti, jer ih naše organizacije u priličnoj mjeri osjećaju. Uvjeren sam da će ova skupština dati potpunu analizu dosadašnjeg rada i zacrtati put dalnjem razvoju naše organizacije i planinarstva uopće.

Odnos šar - planinskih meštana prema turistima

Okruženi istim ambijentom od rođenja do smrti, brđani ne mogu da imaju mnogo osećanja za prirodne lepote. Uzimajući prirodu čisto s praktične strane, oni su za njene pojave zainteresovani samo utoliko ukoliko one, povoljno ili nepovoljno, imaju uticaja na njihovu delatnost. Za njih planina je prosto privredna površina gdje se može napasati stoka, ili krčevinom uvećati zirat, ili naći po stog sena ili, najzad, naseći potovar dva ogreva ili japije. Reku, dok krotka teče svojim koritom, s jedne strane cene kao blagodetnu pojavu čijom vlagom za sušnih godina podhranjuju svoje useve, a s druge opet kao beli ugalj za pokretanje vodenice, valjavice i strugare. Duboka planinska jezera privlače ih radi kupanja stoke, dok njihovu lepotu osećaju u onoj tajanstvenosti vodenih dubina do kojih pogled ne dopire, a koje su mašti otvorene za ispredanje bajki. Plitka jezera, gde se na dnu može da vidi svaki kamičak, ne zanose njihovu maštu.

Ništa pogrešnije nego šar-planincima objašnjavati kako ste u njihov kraj došli radi uživanja prirodnih lepota. Zbunjuju ih takva izlaganja, nikako ih ne shvataju, jer ono u čemu turist nalazi duhovne naslade, za gorštaka je u stvari poprište životne borbe. Osim teferića vezanih za izvesne praznike i narodne običaje, njima je svako drugo veseljenje u slobodnoj prirodi sasvim strano. Značaj turizma njima još nije poznat. Planinarske prihvavnice čim ostanu bez nadzora, postaju nečiji plen.

Još su meštani prema turistima gotovo više ravnodušni no radoznali. Ako im se prvi ne obratite, retko će vas kogod zadržati kakvim pitanjem. Deca ni sa koje strane ne dosađuju turistima. Slovenske žene su pristupačne za razgovor i rado će stati pred fotografski aparat, dok Šiptarke to strogo izbegavaju. Čim ugleda stranca, Šiptarka okrene leđa. Kad je Šiptar na putu sa ženom, on neznancu ne uzvraća pozdrav. Turist je nepoželjan na šiptarskim bačijama gde poslužuju žene, ali to nije izraz negostoljubivosti, nego posledica poznatog islamskog običaja da se ženske ne pokazuju pred strancem. U ovakovom slučaju Šiptar se strancu vrlo usrdno izvinjava: »Imamo žene na bačilu.«

Drukčiji je odnos na bačijama siriničkih i sredačkih Srba gde se takođe nalaze žene. Tihe i sramežljive, ove dobrodušne planinke vas prijateljski dočekaju i ponude mlekom, samo im je nelagodno da vas zadrže na konaku, budući da na ovim bačijama retko borave odrasli muškarci.

Zakonačeni putnik smatra se gostom i zato se od njega ne zahteva nikakva naknada. Iz pažnje ponuđenu novčanu nagradu za prenoćište Makedonac ili Srbin iz Sredske i Sirinića neće odbiti, Šiptar međutim odbija, jer po Muhamedovom učenju gostoprivrstvo je sveta dužnost.

Među slovenskim življem, pogotovo u tetovskom Podgoru, poteško je naći pratioca za nošenje prtljaga na ledima bilo konjem. Do zarade s te strane nije im mnogo stalo. Šiptari se, naprotiv, takvog posla rado



Makedonska narodna nošnja u Tetovskom Podgoru

Foto: D. S. Krivokapić (1927. g.)

prihvataju. Mada hoće da se pri tom duže pogađaju, ne može se reći da su skloni ucenjivanju. Kao pratioci su vrlo pošteni. Putnika neće ni za živu glavu ostaviti u nevolji. Muževno ozbiljni, ne zamaraju vas izlišnim pričanjem. Mada im je brašnjenik vrlo oskudan — bilo hleb, izvara, crni luk i so — oni nisu nimalo amišni na vaše namirnice. Radije će podnositi glad i bezduvanicu no što će se dotaći vaše torbe, ako ih sami ne ponudite. Najveća im je slabost u tome što su za duža i teška putovanja po planinskoj pustinji slabo opremljeni, te ih često izda obuća (gumeni opanci), ili se razglavi samar ili, što je najteže, obosi tovarno grlo.

Šar-planinci uopšte ostavljaju utisak otresitih ljudi. Ozbiljnog držanja i odmerene reči, imaju svoje merilo o društvenom ponašanju. Nauvknuti na uljudnost, oni zaziru od slobodnijeg ponašanja turista, upravo ačenja, razgolićenosti i pevanja prilikom prolaza kroz sela ili pored bačija¹. Psovka se među meštanima retko čuje. Starci uživaju poseban ugled, prema njima se ima puno obzira. Ženski obraz je takođe predmet osobitog poštovanja. Ako šiptarska devojka zgreši, ona se zajedno s preljubnikom, ukoliko se za njega sazna, izlaže opštem preziru seljana, zbog čega je nevoljno prinuđena da se iz sela ukloni. Udadba i ženidba kod Šiptara još dobrim delom zavise od volje roditelja. Mladićeva kuća

¹ Takvo ponašanje ne type ni Švajcarci. Vidi: Unfug in den Bergen. DIE ALPEN, Monatsbulletin, Oktober 1958. Str. 220.

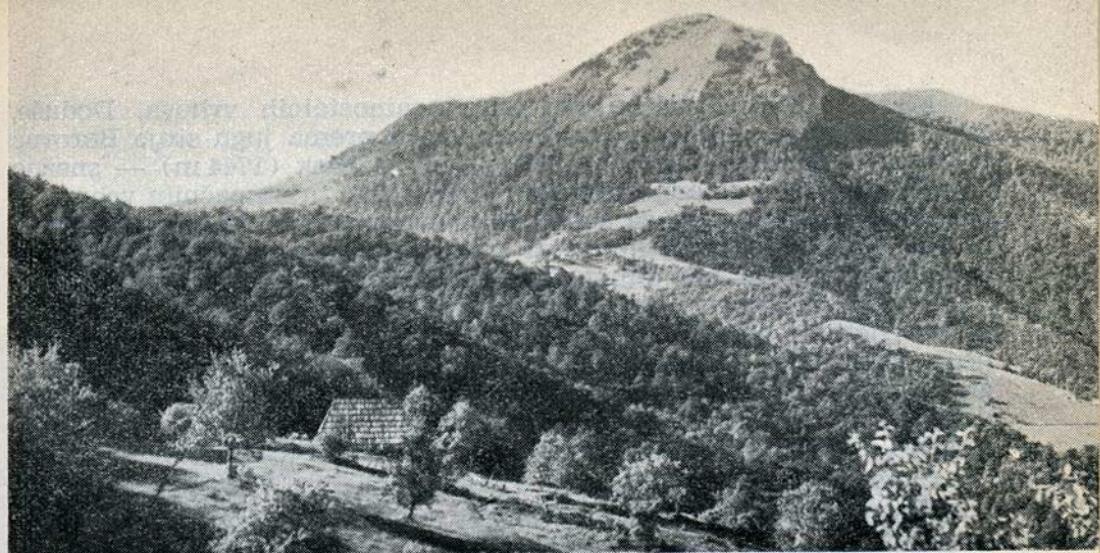
devojčinim roditeljima daje ugovorenu sumu novca, koja se 1955. godine kretala do 300.000 dinara. U stvari, devojka se pribavlja novcem, kaogod što se u drugim našim krajevima zet pribavlja devojačkim mirazom.

Pada u oči da slovenske kuće, izuzev kule, nemaju gostinsku sobu. Gost se dočekuje u kuhinji gde ga okružuje domaćinova porodica. Za sofrom uz gosta sedi domaćin s oženjenim sinovima. Jestivo i piće iznose se obilato. Kafa je retkost u slovenskim domovima, umesto kafe iznosi se rakija. Piće služi lično domaćin, a oko sofre se brine domaćica ili najstarija snaha. Vašeg pratioca domaćin smatra gostom i ničim ga ne izdvaja od vas. Ako je uz vas tovarno grlo, i ono će biti namireno.

Samo, s duhovne strane, u Sloveninovom gostoprimstvu oseća se prisenačke odmerene, gotovo prihladne uzdržljivosti što se kao crvena preda provlači kroz njegovo raspoloženje. Za njega, reklo bi se, gostoprimstvo je nasleđena dužnost, neka vrsta društvene obaveze, koju on obavlja po ustaljenoj navici, bez osetnije duhovne zagrejanosti.

Iole imućnija šiptarska kuća nije bez gostinske sobe. To je obično najbolja prostorija, vazda spremna i primerno čista. U starijim kućama takva soba ima »odžak« u kome je niša s priborom za kuvanje kafe. Ako je bez »odžaka«, soba se zagreva furunicom ili mangalama. Gosta domaćin dočekuje na kapiji, s njim se zdravi pa, prihvativši mu torbu, odvodi u sobu gde ga dočekuju samo muške osobe. Žene i deca se ne pojavljuju pred gostom, ako s njime nisu u srodstvu. Sedi se na čilim ili pusteciji prekrštenih nogu, ili na tronošcima. Pre sedanja na čilim ili na pusteciju skida se obuća. U šiptarskom domu prva čast je kafa i duvan, no gdešto se umesto kafe služi šerbet ili čaj. Alkoholna pića nisu uobičajena kod Šiptara. Kafa se »peče« prema ukusu gosta: zasladena — »šećerkave« ili bez šećera — »sadekave«. Gosta uslužuje lično domaćin. Dok je bilo rezanog duvana, domaćin bi za gosta savijao cigarete, a ostalima dodavao svoju kutiju da se sami posluže. Dok gostu pripaljuje duvan, domaćin malčice priklonjen drži levu ruku na grudima, u znak usrdnosti. Čim se postavi sofra, jedno od mlađih prinosi peškir, legen i djugum te poliva gostu da opere ruke. Obrokuje se obično iz zajedničkog suda. Meso i testo uzimaju se prstima. Za vreme obroka jedno od mlađih stojeći drži testiju i čašu da goste služi vodom. Posle obroka se pranje ruku ponavlja.

Iz osobite pažnje prema gostu, domaćin uveče pozove na posedak nekoliko svojih suseda i, ako ih u selu ima, dva svirača s kavalama (kaval je narodni muzički instrument u vidu flaute, dužine 0,65 do 1,20 m; svira se samo udvoje). Domaćin se ne udaljuje od kuće dokle god ne isprati gosta. Retko je ko prema gostu tako pažljiv kao Šiptar. Voli Šiptar da se s te strane oseti njegov »rs«, njegov obraz, stalo mu je da ostavi prijatan utisak, ne toliko svojom sofrom koliko onim toplim neusiljenim ophođenjem prema gostu. Ima u tome neke istaćane gorštačke slabosti, simpatične svakako, što čini da i u najsiro-mašnjem šiptarskom domu namernik zaista oseti onu retku ljudsku prisnost koja gostoprimstvu daje karakter svečanog čina, čina praćenog u antičko doba milozvučnim rečima: »Dobrodošao, neznanče, pod naš krov; blagosloven neka je tvoj ulazak!«



čas i tako se ne može da se učini ništa drugo nego da se oslobodi od svih ovojih običajnih i običajnih stvari — nevole i gospodarske i kulturne. Ovo je jedan od najvećih i najznačajnijih problemi na kojem se sada čovječanstvo suočava. Ne može se reći da je to samo problem Bosne i Hercegovine, već je to problem cijele Evrope, a čak i cijelog svijeta. Isto tako, ne može se reći da je to samo problem političkih i ekonomskih stvari, već je to i problem kulturnog i vještinskog razvoja. To je problem čovječanstva u cijelosti, a ne samo jedne pojedinosti. To je problem čovječanstva u cijelosti, a ne samo jedne pojedinosti. To je problem čovječanstva u cijelosti, a ne samo jedne pojedinosti.

H. ČAUŠEVIĆ, Sarajevo

Klek (bosanski) kojeg i planinom zovu

Ima tako samotnih vrhova i stijena, koje su izniknule mimo sva naša očekivanja i protivno svakoj logici planinskog »urbanizma«. Jednostavno pojavile su se kao kakva bespravno sagrađena zgrada na periferiji, kao krčma na zabačenom drumu, kao osamljeni bor na rubu provalije, kao iz stada isključeni ostarjeli divojarac, ili kao napuštena starata utvrda na davno zbrisanim granicama isčezlih država.

Takve stijene i vrhovi obično stoje po strani, izvan dometa svakidašnjih planinarskih znatiželja. Njihova osobenjačka samoća možda ne godi ljudima, koji su skloni da doživljavaju samo »kompletну« planinu. Zbog toga ovi izopćeni vrhovi najčešće postaju utočište pojedinaca, unaprijed pripravnih da u njihovom anarhičnom stavu protiv svih zakona planinarskog usmjeravanja pronađu privlačnu snagu, pa i ljepotu, a da ih pri tome ni najmanje ne zbuni nužno nametnuto pitanje: da li ovi osobenjaci sačinjavaju samostalnu planinu, ili su oni ostatak nekog nestalog planinskog masiva, ili su možda samo daleka »predgrađa« susjednih planina, ili su pak samo proizvod jednog hira prirode?

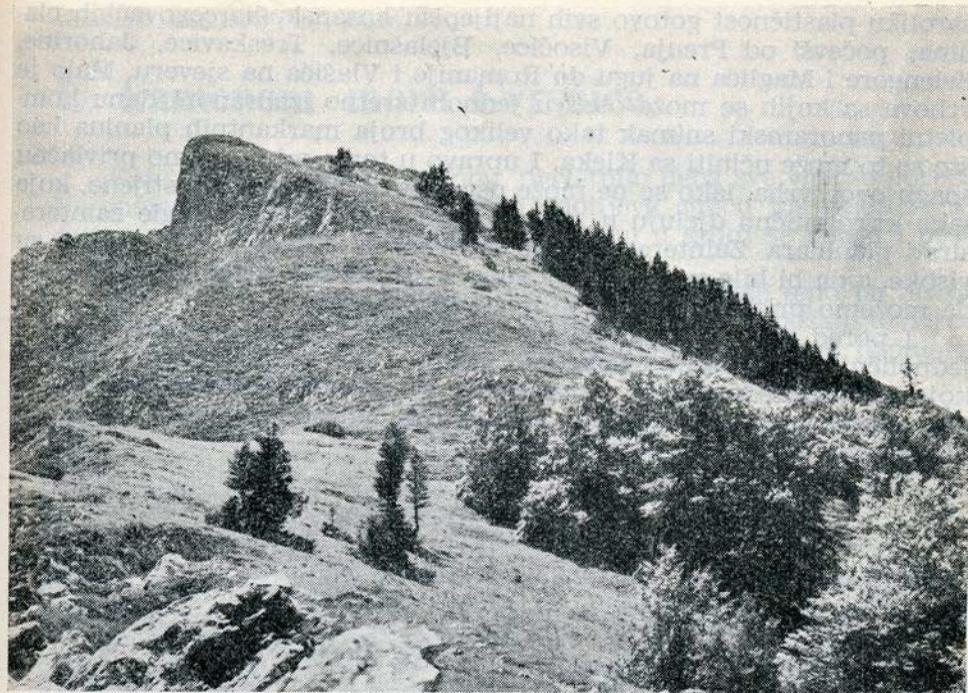
Možda i Klek¹ spada u ovu grupu samostalnih vrhova. Doduše, odmah iza njega gotovo u pravilnom lancu prema jugu stoje Borovac (1749 m) i šumoviti Kacelj (1675 m), ali je Klek (1744 m) — snažno isturen naprijed i skladno završen oštrim i teže pristupačnim vrhom — prigrabio sve prednosti za sebe i to u tolikoj mjeri da ga i u narodu, pa čak i u planinarskoj literaturi smatraju samostalnom planinom. U ovom pogledu Klek nas u mnogome podsjeća na Vizitor u Prokletijama, ili na Lisinj na Bitovnji, jer se i ovim vrhovima priznaje neki autonomni, pa ne rijetko i potpuno samostalni planinski značaj. Iako je npr. više nego jasno da je Lisinj (1744 m) integralni dio Bitovnje, ipak se kao glavni vrh ove planine smatra jedva uočljivi Čador (1700 m), dok s druge strane na mnogo mjesta pročitasmo (čak i u kartama većih razmjera!) da je Vizitor — taj markantni vrh Prokletija — posebna planina.

Međutim, određivanje pojma i granica planina stvar je stručnjaka, koji drugim očima gledaju i drugim mjerilima mjere oblike zemljinog tla, dok planinari u ovom pogledu mogu imati i više slobode. Zbog toga i Klek možemo smatrati planinom bar sa planinarskog gledišta, iako bi bilo mnogo logičnije da masivu Klek—Borovac—Kacelj dadnemo značaj kompletne planine bez obzira što ovaj lanac nema uopće jedinstvenog imena. Jer na prostranoj velikoj visoravni, koja se proteže od Jahorine do Drine, upravo samo ovaj masiv daje jednu kompaktnu cjelinu. U njoj dominira poput kljuna neke orijaške grabljivice malo savijeni vrh Kleka, iako je Borovac nekoliko metara veći od njega, što se prostim okom nikada ne može uočiti. Sva ostala visoravan je razjedena brojnim uvalama, usjeklinama i dolinama rijeka i potoka, te načićkana nizom raznolikih i bez reda razbacanih vrhova, pretežno ispod 1500 metara.

To je ustvari jedno golemo zeleno prostranstvo, u kojem se smjejuju mlade šume sa proplancima prenatrpanim cvijećem i izvorima, a nužno i ljudskim naseljima, koja se penju čak i preko 1200 m nadmorske visine. Pa i u samom podnožju Kleka žive ljudi u neposrednom susjedstvu sa srnama, što sretno obitavaju u bukovim i cerovim šumama ispod vrha.

Gotovo sve su ovo stara ljudska naselja, čiji su prvi temelji udareni još u dubokoj tami bosanskog srednjeg vijeka. Ovim proplancima sigurno su jurili bogumilski lovci, gonjeni vječnom željom za slobodnim životom i prirodom, dok su ove šume bez sumnje mnogo puta pružale zaštitu od čestih progona čudesnim poklonicima još nedovoljno jasne vjere bogumilske. O tome doduše nemamo pisanih dokumenata, ali su zato po čitavoj visoravni razasuti, sada već srasli sa zemljom bogumilski stećci, ta sigurno najljepša groblja u našim krajevima, sa najpoetičnijim epitafima, nevješto uklesanim u ljutom kamenu. Ovi grobovi i danas nam živo govore o bogumilskom prisustvu u ovim krajevima, pa i pod samim Klekom, gdje u mladoj šumi na sredini puta smjerno počiva bogumilska nekropola.

¹ Toponim Klek je veoma čest u našim krajevima (na pr. Klek u Hrvatskoj, naselje Klek u Julijskim Alpama i sl.). Zbog toga, a samo radi jasnijeg diferenciranja, ovom Kleku dodadosmo i naziv »bosanski«.



Klek (bosanski)

Foto: U. Beširović

A zajedno sa stećcima i Klek čuva uspomenu na bogumilsko razdoblje bosanske historije. Na samom njegovom vrhu priroda je znalački isklesala ogromnu palisadu, kojoj narodna fantazija dade naziv »šanac Herceg Stjepana«. Nije isključeno da je i ovaj šanac služio za odranu prilikom turskih osvajanja, o čemu postoji i danas živa tradicija, ali u ovo doba je za nas zanimljiv više zbog toga što južna strana grudobrana predstavlja veoma uski i nekoliko desetaka metara dugi zid, kojim se ustvari završava vrh Kleka. Prelazeći preko ove uske prevlake, nehotično se sjećamo tijesnih i »zračnih« puteva preko vrhova Vizitora, Marjaša ili Prisojnika, iako se sušinski upoređenja između Kleka i ovih impozantnih masiva teško uopće mogu praviti.

Prilaz na sam vrh Kleka je zbog oštrog nagiba njegovih sjevernih padina relativno dosta naporan. Sa južne strane zbog okomitih stijena, visokih od 40 do blizu 100 m, pristup nije moguć bez alpinističkih pomagala. Ipak Klek bogato nadoknađuje sav uloženi trud i umor svojih malobrojnih posjetilaca (od željez. stanice Sjetlina na pruzi Sarajevo—Višegrad do na vrh Kleka treba 4 i po sata pješačenja, put nije markiran!). On poklanja rijetko viđenu jedinstvenu sliku cijelokupnog srednjeg bosansko-hercegovačkog planinskog sklopa, u čiji se okvir nenačitljivo uključuje i elegantna rezbarija Durmitora i snažna, a bez fantazije modelirana Ljubišnja.

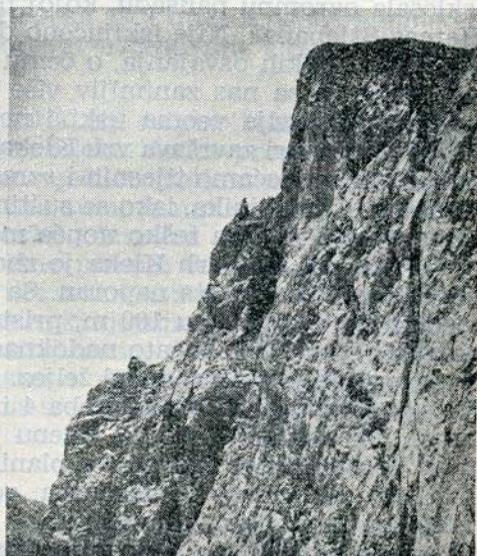
Jako eksponiran a dovoljno udaljen od svih većih planinskih masiva, Klek nam omogućuje da u jednom širokom vidokrugu uočimo

šaroliku plastičnost gotovo svih najljepših bosansko-hercegovačkih planina, počevši od Prenja, Visočice, Bjelašnice, Treskavice, Jahorine, Zelengore i Maglića na jugu do Romanije i Vlašića na sjeveru. Malo je vrhova sa kojih se može oteti u jednom sretno izabranom danu kompletni panoramski snimak tako velikog broja markantnih planina kao što se to može učiniti sa Kleka. I upravo u tome mi nalazimo privlačnu snagu ovog vrha, iako se ne može osporiti da bi i njegove stijene, koje tako kakofonično djeluju u zelenom prostoru okoline, mogle zainteresirati planinara. Zainteresirati, ali sigurno ne i osvojiti. Nedovoljno su visoke, a da bi bile snažne i stravične, a stijeni bez snage i strave teško da možemo priznati ljepotu, koja se dugo pamti.

I pored svojih južnih stijena Klek zajedno sa susjednim oblim i jednoličnim Borovcem i Kaceljem spada u red vedrih zelenih planina, koje nas umiju raspjevati i razveseliti, ali nikada i uzbuditi kao što to zna učiniti surova i nesmiljena arhitektura čudesno izvajanog vapnenca na Prenju, Velebitu ili Durmitoru.

Lijevo: Pogled s Kleka na Borovac
Desno: Jugoistočna stijena Kleka

Foto: U. Beširović

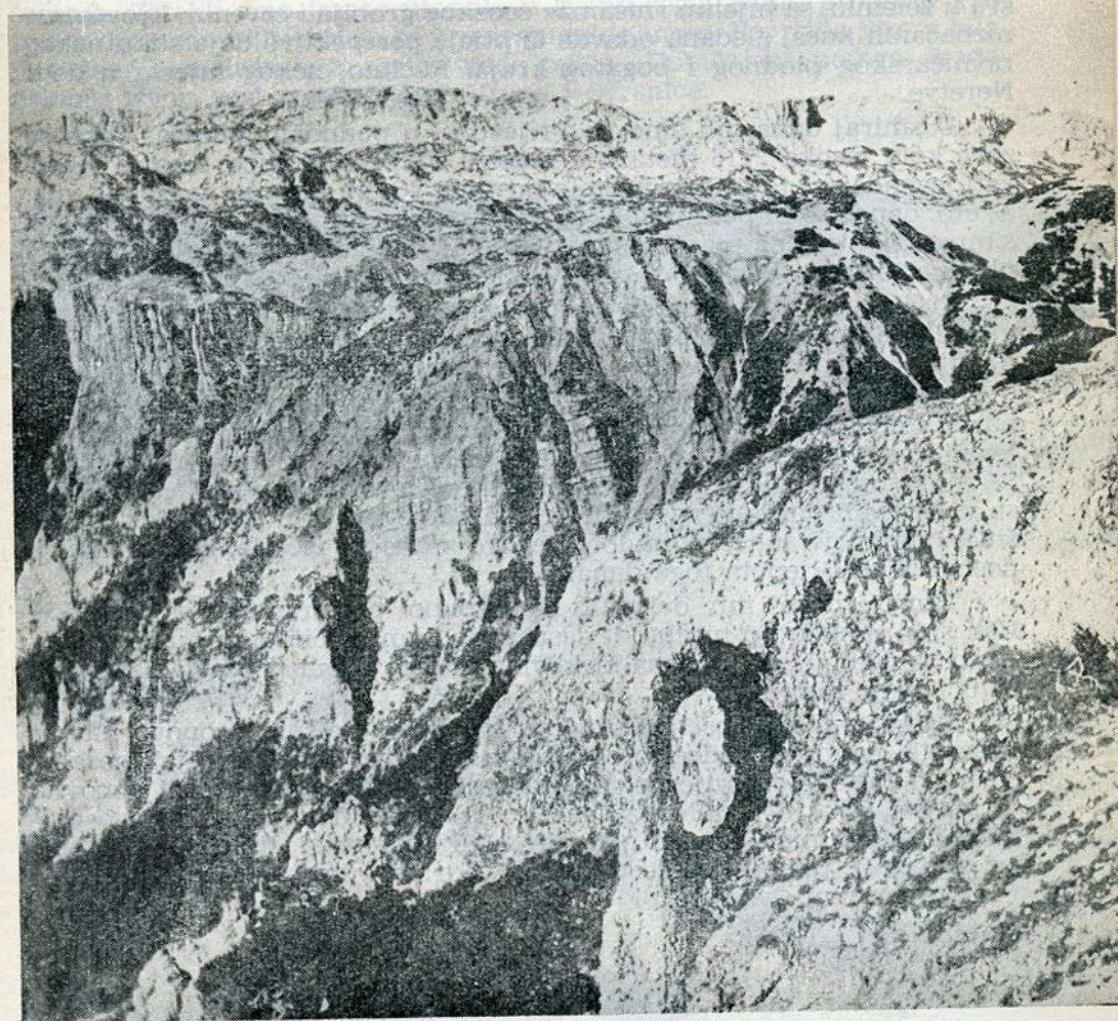


UZEIR BESIROVIĆ, Sarajevo

U kamenom moru Čvrsnice

Kako napredujemo u usponu, plavetnilo neba sve više se povećava. Na susjednom Sljemenu, uspješno odolijeva suncu još nekoliko krpa snijega. Njihova boja prilagodila se sredini u kojoj se nalazi i postala je više siva nego bijela.

Pri jednom kraćem odmoru više Crepulje, naišli smo na nekoliko runolista. To nas nije iznenadilo. Poznato je da na bosansko-hercegovačkim planinama Šatoru, Klekovači i Čvrsnici raste ova popularna i mnogo tražena biljka.



Pred nama su Hajdučka vrata. Kroz njih kao kroz okno gledamo Pešti-brdo i zatalasano kameni more Čvrsnice. Dolje, ispod strmih litica čuje se odron kamenja, djelo nestošnih divokoza, vječito nemirnih akrobara. Ovdje ih ima u izobilju. Nabrojali smo krdo od 37 divokoza. Bile su udaljene par stotina metara. Nisu nas primjetile, a mi nismo htjeli remetiti njihov mir. Dozvolili smo da mirno pasu. Producili smo i tek ponekada bi se okrenuli i pogledom ih milovali. Time smo ih htjeli uvjeriti da imaju pravo na svoj mir, naročito kada traže hranu ili vodu, i da u nama planinarima imaju svoje sigurne zaštitnike.

Skoro vječito suho korito Radave ljeska se na suncu. Odavde liči na pješčanu krvudavu oazu. Neretva, ta opjevana hercegovačka ljepotica (mnogi je nazivaju hercegovačkim Nilom), uklještena u kamena brda na svome kamenom putu prema Mostaru, sporo se vuče dnom korita. Podsjeća na veliku zelenu zmiju. Pitoma kotlina Dive Grabovice sva u zelenilu, sa bijelim »nišama« seoskog groblja i crvenim krovovima razbacanih kuća, gledana odavde iz ptičje perspektive daje sliku nekog ravničarskog plodnog i bogatog kraja. Recimo, nekog mjesto u delti Neretve.

U smiraj dana bili smo na Prijevoru, u podnožju Vilinca. Tako se zove kota visoka 2116 metara u masivu Velike Čvrsnice. Ako je vjerovati legendama, to ime je nastalo od tuda što su nekada tu živjele vile. A, eto, danas se tu podno Velikog Vilinca nalazi planinarska kuća. Mala, simpatična, tipična planinarska kuća, kakvu žele svi oni koji vole naše planine i njihove visine.

Prvi večernji povjetarac rashlađivao je naša oznojena tijela. Snaga vjetra prebrojavala je prosuto kamenje poput kamenog groblja, koje to nije, i poigravala se sa usamljenim stablima munike.

Iza obrisa Pločnog i Jelenka, iz pravca Blidinja probijali su se purpurni zraci zalazećeg sunca, koji su svojom posljednjom snagom prelijevali kamene vrhove. Visoko prema nebu stršili su kameni masivi, a na njihovom podnožju, bijeli sipari, ukrašeni ostacima snijega, večeras su dočaravali đerdane na vratu kršnih hercegovačkih djevojaka iz Drenice. Ubrzo je sunce utonulo. Njegove zrake su isčezle, a sa njima je nestao život i ljepota toga dana.

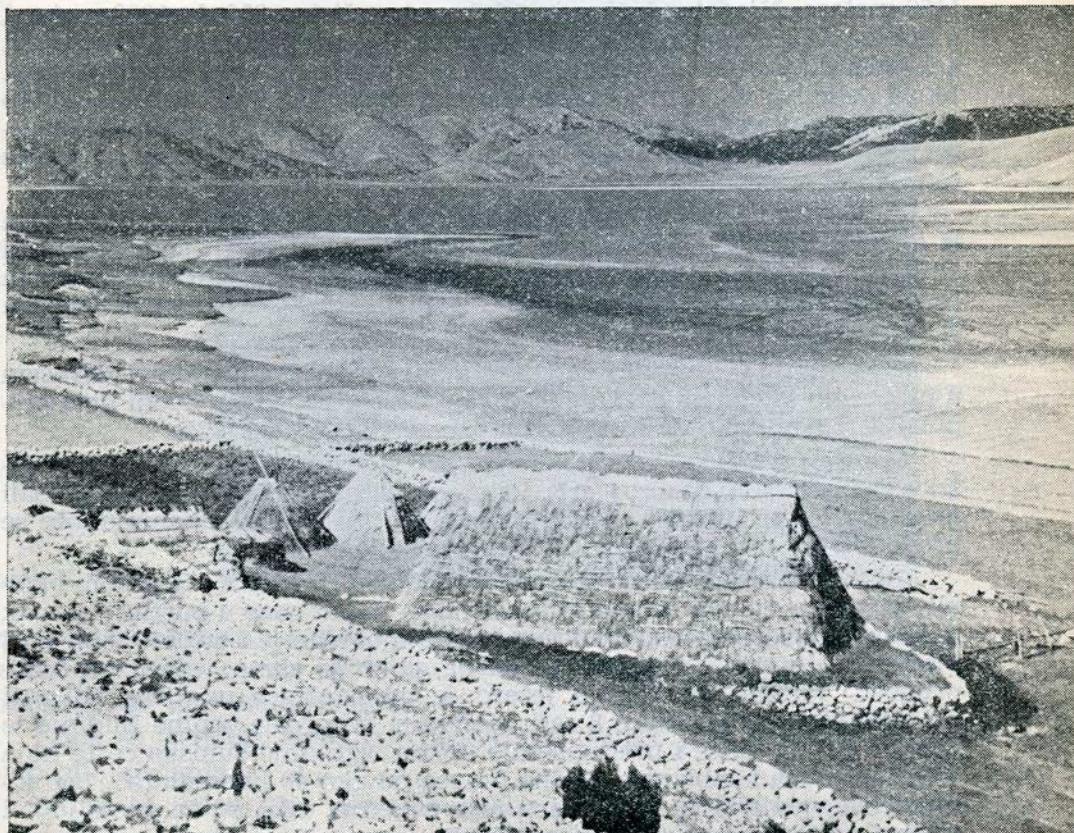
Tama i noćni mir ovladali su potpuno prostranstvima Čvrsnice. Ušli smo u kuću po mraku, u času kada nam se činilo da nam potamnjelo kamenje i mrko-zelena klekovina prilaze poput noćne sablasti pružajući svoje mrtve ruke.

Mjeseceva svjetlost prosuta po kamenju Čvrsnice ponovo nas je izmamila napolje. Sjedeći pred kućom dugo smo šuteći upijali nezaboravnu sliku te noći. Zvijezde su išarale nebo, a blaga mjesecina ponovno je unijela život u usnulo kamenje, u igličastu klekovinu i vječno osamljena stabla munike. Još nikada i nigdje nismo doživjeli tako lijepe, svijetle noći, pune mjesecovog sjaja, vedrine i života, kao ovdje u kamenom carstvu Čvrsnice.

UZEIR BEŠIROVIĆ, Sarajevo

Blidinjsko jezero

Kao nikada do tada, toga ljetnog sparnog dana, u času kada smo prilazili Blidinjskom jezeru, nismo bili više skloni povjerovati legendi o postanku njegovog imena. Suncem opaljena i spržena trava Masne Luke i Ivan Doca, sivi kameni sipari Vran planine, Jelenka i Svinjače, djelovali su sivo, anemično i blijedo. Gledajući to sivilo i bljedoću, čovjek priznaje onima koji kažu da je Blidinje jezero dobilo ime od pri-djeva blijed, odnosno ikavskim narječjem rečeno »blid«! Od planinarske kuće na Vilincu do Blidinju trebalo nam je nešto više od dva sata pje-šačenja. Zatekli smo jezero utonulo u ljetnu žegu. Samo prodorni gla-sovi zrikavaca razlijegali su se prostranom dolinom. Površina jezera bila je sužena i smanjena, a razina vode opala. Uobičajena pojava, kada presuše izvori pod snježnjacima Vrana i Čvrsnice.



Vječno prisutni povjetarac stvarao je talase i poigravao se s njima duž cijelog jezera. Obalama jezera prilazila je stoka i napuštala ih, nakon što bi se napojila čiste, ali ne baš hladne vode. Bijeli galebovi, kojih ovdje ima dosta, vješto su u elegantnim skokovima slijetali na vodu i na blago zatalasanim valovima hvatali svoj pljen. Nerijetko su iz vode izlijetale ribe. Njihova srebrnasta tijela bljeskala su na suncu, ali samo na časak da bi ponovo nestala u vodi.

Natmurenim Vran sa pećinom Mijat-harambaše, prijetio je kišom, dok je kamenje Čvrsnice bilo pozlaćeno zadnjim zracima zalazećeg sunca. U sutan dana, gonjeni kišom, potražili smo sklonište u obližnjim stočarskim kolibama...

Na krajnjem zapadu planine Čvrsnice (2228 m), ispod masiva Jelenjak (1806 m) i južnih padina Vran planine (2047 m) prostire se plodna visoravan Ivan Dolac.

Ovo travnato polje, kao oaza u pustinji, dugo je 15, a široko 3—4 kilometra. Najplodniji dio te visoravni je Masna Luka, sa bogatim stećima, mnoštvom prošaranih kosanica i oranica, ljetnih stočarskih koliba pokrivenih jedinstvenim krovom — raženom slamom.

Biser ove visoravni je Blidinjsko jezero na nadmorskoj visini od 1150 metara. Njegova dužina je 2 kilometra, širina 800 do 1000 metara, a dubina 1 do 2 metra. U sušnim ljetnim danima je znatno kraće i uže, a u jesen i u proljeće mnogo duže i šire, što svakako ovisi o prilivu vode. Ispod Jelenka, na južnoj strani, dubina vode iznosi do 10 metara. To mjesto je najljepše za kupanje. Ima i pješčanu plažu. Djelomično u jezerskoj vodi raste i šaš, dok je većina dna pokrivena muljem od crnice zemlje.

Blidinjsko jezero je najveće planinsko jezero u BiH. Vodu dobiva iz obližnjih i podzemnih izvora, a najviše od padalina i snježnika koji se slivaju sa Vrana i Čvrsnice. Zbog male dubine jezerska voda je dosta topla. Tako je npr. jedne godine u kolovozu u 8 sati u jutro iznosila 29 °C stepeni.

Ovo jezero je nastalo zatrpanjem ponora kamenjem i drvećem u njegovom istočnom dijelu. Međutim, vjeruje se, da ti odvodi nisu potpuno zatrpani, tako da i danas jezerska voda pomalo otiče.

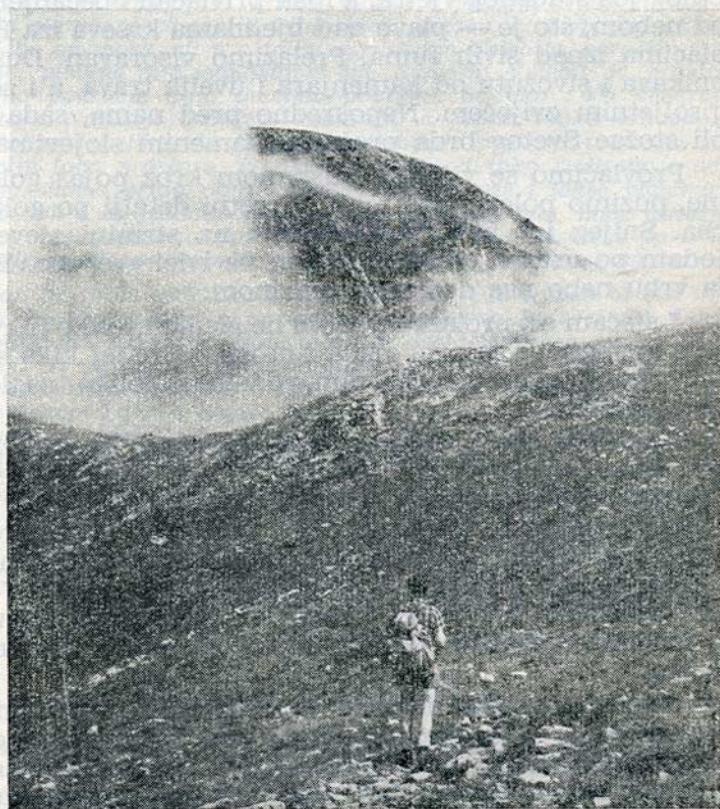
U bližoj i daljoj okolini ljeta borave stočari iz okoline Posušja, Lištice i Duvna, sa bezbroj grla krupne i sitne stoke. Na desnoj obali jezera nalazi se lugarska kuća. U njoj, kao i u svim kolibama, može se prenoći.

Iako Blidinjsko jezero svojom neobičnom ljepotom i ljepotom okolnih pašnjaka djeluje veoma impresivno — poput oaze u pustinji — ipak je veoma slabo posjećeno. Njegovu ljepotu osjetio je i doživio mali broj planinara, lovaca i ribolovaca. Razlog za to je samo jedan: nepristupačnost. Naime, Blidinjsko jezero je od Drežnice udaljeno 10 sati pješačenja, a od Jablanice 8 sati. Međutim, od prošle godine Blidinje je postalo znatno bliže i pristupačnije nakon izgradnje šumske ceste koja vodi od Duvna i Jablanice (u oba pravca od oko 40 kilometara). Izgradnjom ovog puta broj posjetilaca nije povećan, iako su to gostoljubivi stočari na Blidinju s pravom očekivali...

VLADO OŠTRIĆ, Zagreb

Sveto brdo

Bilježim trenutak nostalгије. Zasada ne gledam, a i ne vidim knjige, bilješke, papire, raspoređene po stolu. Nošeno talasom sjećanja javlja se gotovo fizičko prisustvo jedne osamljene šumske ceste, mirne, pomalo u travu zarasle, sive (velebitski sive) proljetne šume, zelena mrlja padine ispod jednog sedla, prilično daleko preko šuma (netko diže ruku i kaže: »Gle, tamo ćemo sigurno proći«). Još dalje iznad šumskih talasa



Sv. Brdo

Foto: V. Matz

uzdiže se zaobljena kupa jednog vrha, blago šrafirana jedva primjetnim slojevima stijena (netko će kliknuti: »Eno Svetog brda!«, a svi ćemo pomisliti: »E, ima još do njega . . .«)

I dok se trenutak nostalгије produžava, osluškujem, negdje u sebi, toplo bilo sjećanja.

Bio je to jedan lijep dan planinskog proljeća. Svjež, lagana bura iznad šuma, a zrak nalik bistroj, vrlo pitkoj tekućini. Šume još gole,

sive, kroz tlo i u tlu sivo kamenje, ali i šuma i kamenje u skladu (sklad kontrasta) sa toplijim bojama jesenjeg opalog lišća i proljetnih cvjetova. Stari znani ugodaji velebitskih šuma. Vjetar preko golih kosa, suho šuštanje trave, kamenje plavičasto i kao malo naježurenog. U doživljaju krške planine kamenje često nije izraz mrtvila, igra oblika ima svoj pritajeni život. U šumama, međutim, muk — zaglušen ponekad prodorima vjetra — lisnati sagovi u vlažnim vrtačama, rast cvjetova u nježnom drhtaju kraj čvorugavih kandi u zemlju zarinuta korijenja. Mrtvo, zimom polomljeno granje urasta u život tla. Staza se zapliće po vrtačama u jednolikom ritmu gore-dolje, gore-dolje.

Prolazimo kraj dva-tri izvora, sa strane neki ruševni suhozid, izlazimo iz šume pred jedan vidik širok i pust, tužan pod zamasima proljetnog još studenog vjetra, a ipak privlačan obećanjem široka prostora pod nebom, što je — plavo nad bjelinama krševa iza Halana — posivilo oblacima iznad sivih šuma. Prelazimo visoravan Dušice, valovitu od ponikava i sivožutu od kamenjara i uvelih trava, a i zelenu zimzelenom i proljetnim cvijećem. Neposredno pred nama, sada već mnogo bliži, obli stožac Svetog brda prošaran kamenim slojevima.

Provlačimo se vijugavo, usponom kroz pojase gole bukove kosodrvine, puzimo polako kao mali pokretni detalji po golinama oko vrha. Snijeg još pokriva klekovicu na strmini sjeverne padine vrha. Hodam po uskom snježnom rubu na ivici grebena. Bijeli put u plavo. Na vrhu nebo nas dočekuje vedrinom.

I sjećam se, prolazeći vrhom ne gledam toliko ni reljef mora sa linijama strujanja i valova, obala i otoka, ni reljef Like sa poljima i kukovima, pašnjacima i razlivenim vodama, koliko zagledam u kameno tijelo Velebita.

Ono nije, kao u Alpama, dostojanstveni krug divovskih cjelina što stoje same sebi dovoljne i povezane — reklo bi se — tek sjenama oblaka i daljina, već jedinstveni kameni organizam. Tijelo, istegnuto u nesagledani prostor na sjeverozapad i jugoistok i istovremeno zbijeno u grču okamenjene plastične igre, uraslo organski u more i polja, složenijih dimenzija od alpskih vertikalica. Možda je zato Velebit tako privlačan, a ponekad i odbojan. Uvijek jak, često grub doživljaj. Opor ugodaj sa zrncima nježnosti. Mnogo želen, ali suviše kontrastan da bi bio običan.

Stojim, zagledan na vrhu i prepuštam se šutke onome što osjećam. Puštam društvo da silazi i ostajem sam još neko vrijeme. U nekom dobrokom unutrašnjem strujanju misli i osjećaja zri doživljaj što će ga sobom ponijeti. Stojim, lica okrenuta vjetru, kao dio mirnog, snažnog trajanja ovog širokog prostora što me okružuje.

Neka je tamna sjena, kao velika ptica nošena vjetrom, prošla vrhom. Gledam još jedan dugi trenutak zlatnu sunčanu ploču na zapadu, a zatim hitam niz padinu vrha da se opet pridružim drugovima u prostoru planine.

Zavižan i okolina

Poglavlje iz neobjavljenog
»Vodiča po Velebitu«

»Velebit je planina duga 160 km, koja se pružila duž jadranske obale poput moćnog zida koji brani prilaz s mora u unutrašnjosti. Ta pojednostavljena predodžba o Velebitu, koja još i danas suvereno vlada među nama, posljedica je površnosti školskih udžbenika i kabinetskog učenja zemljopisa. Istina, možda u jednom dijelu Južnog Velebita ta planina predstavlja jednostavni greben, koji »poput zida« zatvara Liku od mora, ali u ostalim dijelovima Velebita, naročito u Sjevernome, planina nije jednostavni zid. Sjeverni Velebit je prostrano planinsko područje koje zauzima površinu od oko 1.000 kvadratnih kilometara. Nalik je otprilike kvadratu, a sadrži toliko vrhova, grebena, dolina i duliba, da je posve nemoguće provesti prirodnu sistematizaciju toga prostora. To područje, nekad tako izolirano i nepristupačno, danas pruža obilje mogućnosti za teže i lakše planinarske izlete, pa čak i za jednodnevne. Jadranska magistrala, nove uzdužne i poprečne ceste, osobito nova zavižanska cesta i visinska turistička »Premužičeva staza« otvorile su Velebit širom planinarskom turizmu.

Jedan od prvih zadataka koji je sada na redu trebao bi biti informiranje široke javnosti o novim mogućnostima koje pruža Velebit. Do »Vodiča po Velebitu« proteći će još dosta vremena, pa neće biti na odmet da na ovom mjestu objavimo poglavlje o vrlo važnom području Sjevernog Velebita, o okolini doma na Zavižanu. Tu su obuhvaćeni vrhovi koji se nalaze između jadranske obale s jedne strane te Krasanske, Apatišanske i Lomske dulibe s druge strane, uključivši i najviši vrh Sjevernog Velebita, Mali Rajinac.

Koncepcija vodiča je jednostavna i praktična: u prvom dijelu opisani su pristupi domu na Zavižanu, u drugom opis doma i okoline, a u trećem izleti koji se mogu poduzeti sa zavižanskog doma na razne strane. Eventualne primjedbe čitalaca autor će rado prihvatići, jer će mu korisno poslužiti kod priprema za štampanje vodiča.

I. PRILAZI DOMU NA ZAVIŽANU

Jurjevo—Oltari—Zavižan (5,30 sati hoda)

Jurjevo je malo primorsko ribarsko mjesto (oko 500 stanovnika) na jadranskoj magistrali 9 km južno od Senja, a 80 km od Rijeke. Na tom mjestu postojalo je naselje već u prehistoricu dobu, o čemu svjedoče nalazi iz latenskog doba. Rimsko groblje, sudeći po nadenim novcima i spomenicima, upotrebljavalo se od vremena cara Karakale (211—217). Pripadalo je naselju Lopsici, čiji se stanovnici Allopsoi spominju u 4. stoljeću prije naše ere (u Pseudoskilakovu Periplu). U Pliniju i

Ptolomeja mjesto se zove Lopsika. U srednjem vijeku pripadalo je senjskoj župi. Već 1184. spominje se ovdje crkva sv. Jurja, po kome je mjesto i dobilo svoje ime. Crkvu zajedno s gradom koji je tu postojao, poklonili su Bela III i splitski nadbiskup Petar redu Templara. Uz crkvu je bio samostan, iz kojeg su za vrijeme tatarske najezdze (1242) redovnici bježali preko mora u Bašku na otoku Krku. Iz 1650. ima vijest, da je samostan bio pust. Na južnoj strani Jurjeva i danas postoje dobro vidljive zidine na podnožju vrha Gradine, koji je ureden kao vidikovac (laka šetnja od

desetak minuta). U Jurjevu postoji gostonica, prenoćište, trgovina živežnih namirnica, kupalište, pošta i mogućnost smještaja u privatnim kućama (oko 50 ležaja). Na obali pristaništa nalazi se dobar izvor pitke vode. U Jurjevu i oko njega nalaze se stovarišta drvnog materijala, koji se dovozi kamionima iz velebitskih šuma. Pokraj mjesta u pravcu Senja podignuta su postrojenja nove velike hidroelektrane »Senja«. Desetak minuta južno od Jurjeva (2 km) kod Žrnovnice u moru su glasovite vrulje, snažni izvori slatke vode koja u velikim količinama izvire na dnu mora. Njihova voda potječe iz ličkih rijeka s druge strane Velebita, koje tamo poniru, i podzemnim putom se probijaju kroz Velebit do mora. Umjetnim tunelom, koji slijedi isti pravac, odvode se ličke vode do postrojenja hidrocentrale kod Jurjeva. Jurjevo ima vrlo dobre prometne veze jer je tu autobusna stanica brojnih autobusnih linija i parobrodsko pristanište.

Na južnom prilazu u Jurjevo (oko 200 m od centra mjesta) odvaja se od magistrale uzbrdo na istok planinska cesta koja preko Oltara (15 km) vodi u oveće velebitsko selo Krasno (23 km) i dalje preko Švice u Otočac (55 km). Tom cestom saobraća redovna autobusna veza na liniji Senj—Oltar—Krasno (polazak iz Senja oko 17 sati, povratak iz Krasna oko 5 sati). To je lokalna linija i prije polaska na put uputno je provjeriti vozni red (informacije: Turističko društvo Senj). Radnim danom odvaja se tom cestom živahni saobraćaj kamionima za izvoz drvene građe iz velebitskih šuma. Od Jurjeva do Oltara ima pješice oko 3 sata hoda golin krišem, koristeći se kraticama. Uspon počinje kod crkve, siječe magistralu i među ogradama se uspinje po krševitom kamenjaru. Krateći okuke ceste, stiže se do Oltara za tri sata. Za orientaciju mogu poslužiti i telefonski stupovi.

Oltari su mali zaselak na visini od oko 950 m sa svega nekoliko kuća. Tu je gostonica, proðavaonica mješovite robe, škola sa cisternom i raskršće cesta. Ravno dalje vodi cesta u Krasno (8 km). Oko 200 m iza Oltara odvaja se od ceste za Krasno na desno nova šumska »zavižanska« cesta koja se pod planinarskim domom na Zavižanu penje do visine od 1550 m (dom je oko 50 m iznad ceste) i na drugu stranu se spušta Lomskom dulibom sve do stare ceste Krasno—Štirovača. Od Oltara do Zavi-

žana ima 17 km cestom, a markiranim planinarskim putom dva i pol satat u godnog hoda kroz šumsku hladovinu.

Pješački put vodi od spomenutog raskršća iza Oltara najprije položito, zavižanskom cestom desno kroz područje zvano Dub oko 1,5 km, a zatim markacija skreće sa ceste desno u mladu bukovu šumu i nakon sat hoda šumom, prolazeći s ljeve strane Božine plane i preko proplanaka s lijepim vidicima, stiže opet na zavižansku cestu kod lugarnice na prijevoju Sići (oko 1300 m). Lugarnica se nalazi unutar oštrenih okuke ceste, gdje ona ulazi u gustu šumu Blatne doline (istočno od Markova kuka 1385 m). Odavde je lijepi pogled na Gorski kotar sve do Slovenskog Snježnika. Od lugarnice do Zavižana ima još oko 1,30 sati hoda. Markirani pješački put ide od lugarnice najprije desetak minuta šumovitom Blatnom dolinom, opet stiže zavižansku cestu, ali je ostavlja već nakon 50 koraka, prelazi na desnu (južnu) stranu i penje se šumskom stazom do košanica na Došenovcu, gdje počinje Premužičeva visinska turistička velebitska staza. Staza je već u početku vrlo zanimljiva, jer je mjestimično usječena u kamen, a 300 m prije kuće prolazi kroz mali prirodnji kameniti tunel. Turističkom stazom ima od Došenovca do planinarske kuće oko 1000 metara.

Vozači motornih vozila na putu za Zavižan trebaju obratiti pažnju na raskršće 200 m iza Oltara, jer ga je lako previdjeti. Tu treba desno 5 km do slijedećeg šumskog raskršća, gdje ravno ide cesta kroz Krasansku dulibu u Krasno (6 km), a oštrim zavojem desno uzbrdo skreće zavižanska cesta. Ona se u zavojima penje kroz šumu mimo lugaške kuće na Sići (11 km od Oltara), zatim kroz Blatnu dolinu dolazi do raskršća, gdje se lijevo odvaja kolnik na Plješivcu (16 km od Oltara) i napokon 1 km dalje izlazi iz šume na istočno podnožje Vučjaka, gdje ujedno dosije svoju najvišu tačku (oko 1540 m). Pedeset koraka dalje desno od ceste penje se strmi puteljak kroz pošumljeni kamenjar do doma na Zavižanu (7 minuta hoda), a kojih 300 m dalje odvaja se d. od ceste kolnik koji se uspinje do neposredne blizine doma (18 km od Oltara, 1570 m nad morem). Kola se mogu parkirati ispod doma na okretalištu pored kolnika ili kod ceste na livadi Ripište. Oba mesta su pogodna jer su vidljiva iz doma i moguć je stalni nadzor parkirališta.

Ocjena puta. Uspon od Jurjeva je duži od onoga iz G. Klade i G. Starigrada, ali tu postoji mogućnost korištenja autobusne linije ili kamiona do Oltara na visinu od 950 m, odakle dalje put vodi ugodnim šumskim hladom. Do Oltara put ide stalno kamenjarom i nigdje nema hлада. Orientacija je do Oltara laka jer put se uglavnom drži ceste, a od Oltara do doma markacija se redovno održava i obnavlja. Vodu treba uzeti na vodovodu u Jurjevu ili u cisterni na Oltarima.

Nova zavižanska cesta, koja je dovršena 1962., jedna je od najviših planinskih cesta u Hrvatskoj, a do sada svakako najviša u Velebitu. Ona predstavlja veliko olakšanje za posjetioce Velebita, jer dosiže visinsku turističku stazu, kojom ima svega dva sata hoda u područje nekad tako teško pristupačnih Rožanskih kukova. Pješačenje počinje na visini od preko 1500 m, i vozači mogu danas bez teškoća posjetiti najljepši dio Sjevernog Velebita u okviru vikenda. Potrebno je računati jedino s time, da je u gornjem dijelu zavižanska cesta zbog mjestimičnih snježnih nanosa često neprohodna sve do početka ljeta. U tom slučaju vozilo treba parkirati kod lugarnice na Sići.

Gornja Klada—Babrovača—Živa Vodica Dom na Zavižanu (4 sata hoda)

Gornja Klada (oko 350 m) je seoce na Jadranskoj magistrali desetak km južno od Jurjeva, a dvadeset od Senja. Autobusi stoje na zahtjev. Od autobusne stanice (kod kuće cestara Begovana) vodi markirani put na istok uzbrdo prema Velebitu među ogradama zaselaka Vukušići i Dragičevići. Iza sela uz brdo Procijep (Procip) i preko njega u Poprikušu. Iz Poprikuše položito s desne strane ograde Čičavica, zatim s lijeve strane Ogradine, pa opet uzbrdo mimo napajališta za stoku do Vrtline (2 ograde d. od puta). Slijedi velika ograda Biondinovac (zove se i Dragičević dolac ili samo Dolac), koja ostaje desno od puta, zatim zavoj uz Bovan (ime nadjeuto po ovećem kamenu markantnog oblika) na vrh Borka, koji je nekad bio obrašten borovima. Dalje put ide preko Ogradice s malom hrastovom šumicom i preko Javorića pa kroz klanac na Babrovaču (oko 900 m). Tu su stanovi gdje tokom dva ljetna mjeseca ljetuju s blagom Vukušići iz Podgorja. Do Babro-

vače ima dva sata laganog hoda i to je otprilike pola puta. Od gornjih kuća Babrovače vodi put preko Vukušić livada uz Grabarje između Visibabe (lijevo, 1341 m) i Opaljenika (desno, 1386 m), zatim preko livade Duplje na vrh livade Javorje. Od Javorja kroz jedan klanac u Ciganjski doći (ime dobio po Ciganima koji su ovdje jednom ljetovali) i kratkim silazom do terase, koja je u svom gornjem dijelu proširena. Taj prostor zove se Živa Vodica. Nekad su tu bile oranice i nekoliko stanova, ali danas je sve napušteno i u ruševinama. U najgornjem dijelu terase nalazi se jaki izvor žive vode, koja se slijeva u dva bunara. Od Žive Vodice put se najprije lagano uspinje preko livada i nekad obrađenih parcela Modrić dulibe, Glamočeve dulibe i Podstrane, iza koje ulazi u bukovu šumu pa se strmo penje Krivom stranom sve do travnate čistine Križići, odakle se već vidi planinarska kuća. U nekoliko zavoja put stiže do napuštenih stanova u Kladskom katunstu, a zatim se livadama penje do planinarskog doma

Ocjena puta. Put iz G. Klade je najkraći pješački prilaz Zavižanu. Dosta je naporan jer je krševit, strm i izložen suncu, naročito u prvom dijelu do Grabarja. Treba svladati visinsku razliku od 1300 m. Na put treba krenuti što ranije ujutro, tako dà se prije početka dnevne žege prođe Babrovaču. Pitke vode ima na izvoru u Babrovaci na pola puta, ali taj ljeti zna presušiti. Izvor u Živoj Vodici ne presušuje. Prvi dio puta prolazi kraškim kamenjarom sa tipičnom mediteranskom vegetacijom i aromatskim mirisima »vriska, šmrke i cmiljine«, a tek u posljednjem dijelu puta vegetacija je bujnija i ima nešto lijepih šuma.

Uspon iz Klade pruža putniku impresivnu sliku zamiranja jednog kraja, velebitske primorske padine. Put prolazi opustjelim zaseocima i mimo napuštenih ljetnih stanova, duliba i plana na planinskim terasama. Čitav niz tzv. ograda, malih vrtača i škrapa sa par metara zemlje ogradiće suhozidom, da je ne ispere kiša, nekad bujni vrtovi, danas propadaju. Nekadašnji stanovi i torovi porušeni su, bez krovova, puni drača i koprive. »Šterne« (cisterne) su zamuljene. Teški životni uslovi u ovom pasivnom kraju usred bezvodnog krša uzrok su stalne i sve jače emigracije. Na svom putu kroz taj kraj, nekad pun života, planinar će danas sresti tek po

nekog starca, koji se nije mogao rastati sa zavičajem. Radi tih specifičnih okolnosti ovaj put je opisan nešto opširnije, a niz skupljenih toponima neka posluži kao ilustracija i uspomena na život koji je nekoć ovdje bio u punom cvatu.

**Starigrad—Živa Vodica—Dom
na Zavižanu**
(4,30 sati hoda)

Uspon počinje na jadranskoj magistrali kod autobusne stanice u Gornjem Starigradu (27 km južno od Senja, oko 300 m nad morem), gdje je raskršće cesta. Prema moru silazi cesta u Donji Starigrad (5 km), a uzbrdo od magistrale u zavojima kolski put u Velike Brisnice (3,5 km). Gornji Starigrad je seoce od nekoliko raštrkanih zaselaka (Modrići, Rogići, Bralići). Spominje se potkraj srednjeg vijeka među mjestima koja pripadaju senjskoj župi. Pri diobi braće Frankopana 1449. dobio je G. Starigrad knez Martin. Poslije 1469. bio je kraljeva svojina i njime su upravljali kraljevi kastelani. Donji Starigrad zahvaljujući razvitetku jadranskog turizma postaje kupališno mjesto.

Od autobusne stanice na magistrali u G. Starigradu odmah uzbrdo kroz zaselak Modrić pa presjekavši okuku ceste za Brisnice južnim podnožjem brda Pleće, zatim dalje uz desni rub branjevine obilazeći s južne strane Rastovačku glavicu (495 m) zavojitim putem do napuštenog zaseoka Rastovac. Dalje laki uspon kroz krasnu šumu crnoga bora do ljetnog pastirskog naselja Paljež ispod vrha Opaljenika (1386 m). Tu se nalazi cisterna s vodom do koje vode stepenice lijevo pod liticu. Od Palježa put dalje vodi lивадama i šumom do Žive Vodice, odakle dalje kao iz G. Klade.

Ocjena puta. Put iz Starigrada je nešto duži od onoga iz Klade, ali je pogodniji zimi, jer je manje izložen buri i snježnim nanosima. Inače, važi isto što i za put iz Klade. Treba dodati da put iz Starigrada prolazi kroz dobro sačuvani pojaz prekrasne šume crnoga bora, koji se proteže od Borovog vrha preko Matijevače, Livada, Modrić doca, Budima, Bralić dulibe i Jukić dulibe sve do Lische, a jedinstven je kao sastojina. Pojedina stabla u ovome pojazu, koja su urašla u gole litice, po svojim oblicima i vitalnosti pružaju osobito slikovite prizore.

Krasno—Jezera—Dom na Zavižanu
3,30 sati hoda

Krasno je oveće velebitsko selo položeno u vrlo slikovitom kraju na visini od oko 800 metara. U historijskim dokumentima spominje se počevši od 1461. godine, ali tragovi rimske kulture koji su nađeni u okolini svjedoče da je tu bilo naselje već u antikno doba. Današnji stanovnici, Krasnari, potomci su do seljenika koji su ovorno došli nakon prestanka turske opasnosti.

Središtem Krasna možemo smatrati raskršće cesta (Otočac 22 km, Štirovača 27 km, Jurjevo 24 km) od kojih niz odvojaka zalazi u dubinu Velebita (Lomska duliba, Krasanska duliba, Zavižan, Jelovac itd.). Kuće su grupirane u nekoliko zaseoka na prostranoj visoravni okruženoj sa svih strana strmim pošumljenim bregovima. Krasno je po svom položaju baza za stvorena za čitav niz izleta u područje Velebita, a po prirodnim osobinama kraja ima sve uvjete da se razvije kao klimatsko mjesto. Osobita mu je prednost blizina jadranske rivijere, odakle je samo kratak izlet iz mediteranske u svježu planinsku klimu. Krasnari su svjesni tih prednosti svog mjesta i mnogo rade na tome da podignu promet stranaca i ugostiteljstvo. Godine 1962. osnovano je u Krasnu PD »Rajinac«. Kod raskršća u selu nalazi se gostionica, a u planu je i uređenje gostinskih soba. Za sada je smještaj moguć u privatnim kućama. U okolnim šumama postoje lugarnice koje imaju gostinske sobe: Siča, Bevardinica, Apatišan, Lom, Begovača, Kučište i Štirovača. Postoji mogućnost lova na raznu divljač, među ostalim i na medvjede. U mjestu ima pošta, ambulanta, prodavaonica živežnih namirnica, škola i šumarija. Prometne veze: redovna lokalna autobusna linija Senj—Jurjevo—Oltari—Krasno (polazak iz Senja oko 17 sati, polazak iz Krasna oko 5 s.)

Prilaz do Krasna. Pješački prilaz ne dolazi u obzir jer su prometne komunikacije (jadranska magistrala, brodske veze, željezница) odviše udaljene. Pješacima može poslužiti kao jedina pogodna mogućnost spomenuta autobusna veza iz Senja (prethodno provjeriti vozni red kod Turističkog društva u Senju). Vozači motornih vozila mogu u Krasno stići s jadranske magistrale, a s kopnenе strane sa asfaltne ceste Zagreb—Plitvice—Gospić preko Otočca:

Iz Otočca cestom u pravcu Senja do raskršća (2 km), zatim lijevo u selo Švicu (postrojenje hidroelektrane Senj)

i dalje preko planinskog prijevoja Kterevska kosa (870 m) silaz u Krasno (22 km od Otočca). Cesta prolazi vrlo slikovitim krajevima i lijepim šumama, ali je iznad Švice u tako lošem stanju da je tu prolazna samo za terenska motora vozila.

Pješački put iz Krasna do planinarskog doma vodi od gostionice na raskršću cestom za Štirovaču na jug 100 m do pošte, gdje skreće desno u zaselak Anići. Od posljednjih kuća vodi uzbrdo oširoki markirani kameniti put najprije uvalom, a onda bočinom Nadak bila. Ova strmina može se izbjegći nešto dužom varijantom koja od pošte vodi lijevo cestom prema Štirovači oko 2 km, gdje se desno obronkom Nadak bila odvaja položitiji put. Obje varijante sastaju se u šumi niže mješta zvanog Stoci (oko 1 sat od Krasna). Dalje strmim usponom kroz šumu do ruba prostrane travnate planinske visoravni Jezera.

Planinarska markacija izlazi iz šume na rub Donjih Jezera, odakle dalje treba pažljivo odrediti put, jer u travnjaku nema dovoljno pogodnih mjeseta za stavljanje oznaka. Na visoravni (prosječna visina oko 1500 m) treba skrenuti desno (lijevo ima 15 min. stazom do ceste koja se mimo lovačke kuće Bevandinicu spušta kroz šumu Smrčovicu u Apatišansku dolinu, a ravno produžava put u Lomsku dolinu i na M. Rajinac). Naš put prolazi s lijeve strane duboke vrtače u kojoj se nalazi trajna lokva promjera oko 20 m, koju narod naziva Jezero. Putem se pruža krasan pogled na M. Rajinac. Na Gornjim Jezerima put stiže do raskršća na kosi zvanoj Buljevac (lijevo markacije za Pivčevac i M. Rajinac), gdje treba produžiti ravno. Stotinu metara dalje odvaja se desno put u Oltare, a nakon daljih stotinu metara zalazi u šumu preko Zalovačke kose (prevoj između Zalovačkog bila i Zavižanskog Pivčevca) i kroz šumu uskoro stiže na zavižansku cestu. Cestom lijevo 200 m, a zatim na drugu stranu kratkom strmom marka-

cijom do doma na Zavižanu (pola sata od Buljevca).

Ocjena puta. Put je u prvom dijelu vrlo strm, ali mu je prednost što prolazi šumskom hladovinom. Drugi dio puta preko otvorene visoravni Jezera je položit i lagan i pruža vanredne vidike. Prednost ovog prilaza Zavižanu pred primorskim je u tome, što uspon nije izložen suncu, a osim toga tu treba svladati visinsku razliku od svega 800 m. Orientacija je u prvom dijelu puta laka jer je kroz šumu provedena markacija. Na Jezerima je također laka, jer je otvoren daleki vidik na okolne vrhove sve do Vučjaka. Ali treba računati s time da je tu u magli orientacija gotovo nemoguća, jer su na livadi markacije rijetke i teško uočljive. Vodom se treba opskribiti u Krasnu.

Studenci—Kosinj—Lom—Dom na Zavižanu

(50 km)

Nedaleko ž. st. Studenci na ličkoj pruzi odvaja se od ceste Zagreb—Plitvice—Gospic na zapad asfaltirana cesta koja vodi do postrojenja hidroelektrane »Senj« kod Kruščice (15 km). Raskršće se nalazi 5 km sjeverno od Perušića (27 km od Otočca, 19 km od Gospicja). Nakon osam kilometara ostavljamo asfaltnu cestu, skrećemo desno i uskoro preko mosta na Lici stižemo u Gornji Kosinj, odakle se cesta preko Bakovca i Ribnika penje u Lomsku dolinu do raskršća na Lomu (vidi opis među prilazima do Rožanskih kukova: Naše planine 1964, 164). Iz Lomske doline uspinje se nova cesta (dovršena 1963.) kroz gustu šumu u brojnim zavojima do planinarskog doma na Zavižanu.

Ocjena puta. Radi svoje dužine ovaj prilaz dolazi u obzir samo za motorizirane planinare. Cesta prolazi kroz krajeve koji se odlikuju najprije pitomom prirodom, a kasnije gustim velebitskim šumama. Cesta je mjestimično u vrlo lošem stanju.

II. PLANINARSKI DOM NA ZAVIŽANU

Dom se nalazi na juž. obronku vrha Vučjak (1645 m) na visini od 1594 m povrh strmih livada, a na rubu pošumljenog kamenjara. To je solidno zidana jednokatna zgrada podignuta na temeljima predratne Krajačeve kuće. Krajačevu kuću sagradio je Hrvatsko plani-

narsko društvo 1927. i nazvalo je imenom svog predsjednika, koji je izabrao lokaciju za gradnju. Za vrijeme rata kuća je uništena, a na njenim temeljima je Planinarski savez Hrvatske 1952. podignuo današnji planinarski dom. Premda se nalazi na Vučjaku, planinari ga na-

zivaju domom na Zavižanu, jer Vučjak pripada zavižanskoj skupini vrhova. Kuća je otvorena ljeti i zimi jer u njoj stalno boravi domaćin i meteorolog. U domu se može dobiti najnužnija opskrba, a postoji i mogućnost pripremanja donesene hrane. U prizemlju zgrade je kuhinja, spremište i prostrana blagovaonica, a na katu sobe sa 2, 4 i 14 kreveta, ukupno 20 ležaja. U toku je dogradnja doma sa znatnim povećanjem kapaciteta. U sklopu zgrade je cisterna za vodu. Objektom upravlja PSH u Zagrebu. Dom na Zavižanu je poznat ne samo kao najviši planinarski objekt na području SR Hrvatske, nego i kao važna visinska planinska meteorološka stanica. Osnovana je 1953. najprije kao obična klimatološka stanica. Otada se tu stalno vrše mjerena i motrenja i postepeno proširuje njihov opseg. Pokraj same zgrade na ogradenom prostoru smješteni su meteorološki instrumenti.

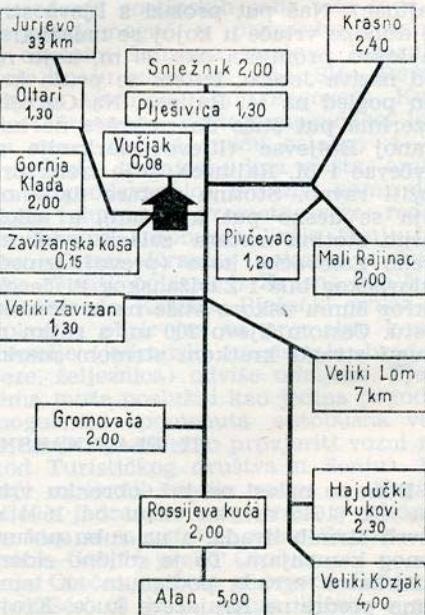
O kolina doma. Prostrane travnate padine ispod kuće i na obroncima susjednog Zavižanskog Kleka zimi i početkom proljeća su vrlo dobra skijališta, pogodna i za skijaška natjecanja. Sa zapadne strane doma prolazi čuvena Premužićeva turistička staza, koja tu nedaleko i počinje, a istočno ispod doma prolazi nova cesta Oltari—Lomska duliba. Ispod doma cesta prelazi preko otvorenog livade, koja je pogodna kao parkiralište za vozila. U blizini se nalazi Modrić dolac sa izvorom, gdje mogu doći do žive vode posjetiocici koji ne podnose vodu iz cisterne. Pred samom zgradom uređena je mala terasa za sunčanje, odakle se pruža prekrasan pogled na more i Velebit. Taj informativni razgled može dobro poslužiti za orijentaciju prije polaska na izlete, pa ćemo ga ukratko opisati: Desno (zapad) preko livada silazi staza u G. Kladu na jadransku magistralu. U tom pravcu vidi se more i otok Rab sa susjednim otočićima. Od te livade nižu se s desna na lijevo najprije stožasti travnati Zavižanski Klek, zatim krševiti i klekovinom obrasli Veliki Zavižan na koji se nastavlja travnata Debelna kosa (na vojnoj specijalki krivo nazvana Gornji Zavižan). Iza nje u daljini strši kamenita gromada Gromovače. Između Debelne kose i šumom obraslog Pivčevca nalazi se prostrana uvala kroz koju prolazi cesta u Lom, i kroz koju se vidi Vratarski kuk, Hajdučki kukovi i Lubenska vrata među njima, a iza Vratiju V. Kozjak. Lijevo od Pivčevca (istok) nalazi se pošumljeno Zalovačko bilo, a među njima Buljevac,

gdje prolazi put na Jezera. Sjevernu polovicu horizonta pokriva Vučjak. S njegovog lako pristupačnog vrha (8 min.) pruža se nešmetan vidik na sve strane (vidokrug na str. 119). Zahvaljujući tradicijama i dobrim komunikacijama (cesta, turistička staza) dom je postao popularan kao vanredno pristupačna baza za čitav niz izleta i tura po Sjevernom Velebitu.

Motoriziranim planinarima! Onim planinarima koji imaju na raspolaganje motorno vozilo, mreža šumskih cesta pruža izvanrednu mogućnost da se sa nekih tura ne moraju vratiti u dom, ili bar ne istim putom. Tako će uštedjeti ne samo mnogo napora, nego će ujedno posjetiti i nove krajeve. Potrebno je da ih Šofer s vozilom dočeka na određenoj tačci, po mogućnosti s druge strane vrha koji kane posjetiti. Mogućnost takvih kombinacija je bogata po čitavom Sjevernom Velebitu. Spomenut ćemo nekoliko takovih tačaka: Alan za planinare koji su prošli kroz Rožanske kukove, Krasno ili V. Lom nakon silaska s Jezera ili M. Rajinca, Lubenovac ili Mrkvište nakon silaska s Kozjaka.

Kod stvaranja putnog plana korisno će poslužiti daljinarni izlet od planinarskog doma i geografska slika, koja je otisнутa na omotu ovog broja.

Daljinarni putova od doma na Zavižanu



III. IZLETI IZ DOMA NA ZAVIŽANU

Vučjak (1645 m) (8 minuta)

Stazom lijevo iza kuće odmah uzbrdo strmo prema sjeveru kroz šikaru i kamenje na vrh. To je kamenita glavica s vrlo lijepim vidikom na Gorski kotar, Velebit, Ličku Plješivicu, Istru, more s otocima Krk, Prvić, Goli, Zec, Rab, Cres i Lošinj, a za naročito vidljivih dana na slovenske Alpe, Žumberačku goru, Medvednicu i, navodno, na Apeninski poluotok. Ovu kratku šetnju sa 50 metara uspona bez ikakvih orijentacijskih problema treba da poduzme svaki posjetilac doma prije svih ostalih izleta, jer mu pogled s vrha pruža najbolju orijentaciju i predodžbu o čitavom Sjev. Velebitu. Da bi planinarama olakšali snalaženje, evo vidokruga s Vučjaka na najvažnije tačke Sjev. Velebita:

Ime vrha	visina	km	stupnjeva
Snježnik	1610	2,5	25
Plješivica	1653	1,9	45
Zalovačko bilo	1630	1,0	86
Buljevac	1550	1,5	104
Mali Rajinac	1699	3,7	128
Pivčevac	1676	1,8	131
Hajdučki kuk.	1650	6,7	147
V. Kozjak	1620	10,0	153
Lubenovačka vrata	1470	5,7	155
Vratarski kuk	1650	5,9	160
Debela kosa	1638	1,9	170
Gromovača	1675	4,9	172
V. Zavižan	1677	1,5	189
Zavižanski Klek	1620	0,5	213

Plješivica (1653 m) (45 minuta)

Silaz na cestu i njome lijevo oko 1 km do raskršća gdje treba desno uzbrdo kolnikom koji je izведен radi pristupa objektu PIT službe na vrhu Plješivice. Na livadi 500 m dalje odvaja se desno put na Jezera, a 100 m dalje lijevo strmo u šumu stara markacija na vrh Plješivice, današ obrasla gustom vegetacijom. Kolnikom dalje još oko 1 km u velikom zavoju oko vrha Plješivice, tako da na vrh stižemo sa s. strane (usput lijepi pogled na Krasno). Glomazna zgrada podignuta na samome vrhu, u

znatnoj mjeri kvari užitak koji je ranije pružala Plješivica svojim posjetiocima. Vidik: Gorski kotar, Senjsko bilo, more s nizom otoka, niz vrhova Sjev. Velebita, Lika, a naročito je lijep pogled u dubinu na Krasansku dulibu. Put nije težak jer nema dužih uspona, a vodi šumom. Orientacija je laka jer je zgrada na vrhu nadaleko uočljiva. Vodu treba ponijeti sa sobom. Strankama nije dozvoljen ulaz u objekt na vrhu.

Mali Rajinac (1699 m) (2 sata)

Od kuće na cestu i njome nekoliko minuta lijevo do mjesta gdje markirani put prelazi na drugu stranu u bukovu šumu. Tim putem preko Zalovačke kose (prevoja između Zalovačkog bila ijevo i Zavižanskog Pivčevca desno) na vrh Gornjih Jezera do raskršća markiranih putova na Buljevcu (25 minuta). Oprez! Ravno nizbrdo preko Jezera u Krasno, desno gore kroz šumu na Pivčevac, a poludesno dolje podnožjem Pivčevca na M. Rajinac.

Jezera su najprostranija i najznačajnija visoka kraška ravan Sjevernog Velebita. Prostire se između dva grebena (Rajinac—Pivčevac) sa jz., a Plješivica—Nadak bilo sa sjev.), a nastala je usjedanjem terena među njima duž tektonskih linija. Prema j. Jezera se postepeno spuštaju i završavaju u šumovitoj Apatišanskoj dulibi. Prema sz. dižu se sve do Zalovačkog bila (oko 1550 m) južno od Plješivice, koje ih dijeli od šumovite Blatne doline (s. od Vučjaka). Površina Jezera je valovita, sredinom nešto ulekнутa, a prosječna visina im iznosi oko 1500 m. Dno ravni ispunjeno je ponikvama, vrtaćama i manjim dolovima, koji su odijeljeni grebenima. Po prilici u sredini visoravni nalazi se nešto veća i dubija ponikva sa vodom na dnu, koju narod naziva Jezero (voda je pitka samo za blago). U blizini ima još nekoliko takvih ponikava, ali u njima voda brzo presušuje. Narod ih je nazvao jezerima jer su smještena u dubokim ponikvama, dok naprotiv, plitke ponikve s vodom nazivlje lokvama. U Velebitu se katkad jezerom zove i ponikva većih dimenzija, makar u njoj nema vode. Dno ponikava s vodom začepljeno je

zemljom crljenicom, ilovačom ili muljem. Voda u njima je oborinska i voda cijednica iz njihove okoline. Takova jezera nemaju ništa zajedničkoga s ledenjačkim jezerima, kao što su to ranije mislili neki geolozi, a niti su Jezera ledenjačka dolina. Površina visoravni je većim dijelom obrasla travom, koja za ovdašnje skromne prilike predstavlja cijenjeno pasište i livade za košenje. Staze koje vode ovamo i s kopnene i s primorske strane (iz Krasna, Oltara, Loma, Lukova u Primorju) nastale su ušljed stočarskih kretanja i odvoženjem sijena. U današnjim ekonomskim uslovima ne isplati se više eksploatacija Jezera i stočarski život tu naglo odumire, a stocarske staze postepeno zaraštavaju.

S Buljevca staza dalje vodi pola sata kroz bukovu šumu i preko livade Šargovice do Carskih ili Generalskih dolaca, gdje stiže na poprečni put Krasno—Jezera—Lom. Carski doci su dvije velike travnate vrtače okružene šumom. Prema narodnoj predaji doibile su ime po erarskoj zgradbi, čiji se temelji naziru još i danas. Nalaze se na cistini između tih vrtača, baš na mjestu gdje se desno odvaja markaciju u Lom. Odavle treba lijevom stranom druge vrtače u šumu, gdje nakon 100 m markirani nogostup ostavlja put za Jezera i skreće desno uspinjući se miješanom šumom u j. smjeru a zatim u i. smjeru uz obronak do prvog proplanaka iznad kamenitih stijena (lijep pogled na Jezera). Dalje kroz tzv. Vrata, gdje su na 1. strani osobito lijepo razvijene škape, zatim uz obronak s nekoliko proplanaka, pa naglo zakrenuvši d. do oveće ponikve s lijepom planinskom livadom. Obilazeći ponikvu prema s. na rebro, ispod kojeg se na z. strani nalazi vrlo duboka snježnica (silaz moguć s j. strane). Od rebra kroz travom obrasli proplanak na vrh M. Rajinca, najvišeg vrha Sjevernog Velebita. Put je lagan, jer izuzev pod konac, nema jačih uspona. Zanimljiv je jer se krajobraz često mijenja. Orientacija je laka, jer se markacija često popravlja. Vodu treba ponijeti iz doma. Izlet je naročito lijep u vrijeme cvata, kada su Jezera prekrita bogatom florom. Planinari su na vrhu pričvrstili kutiju s upisnom knjigom i žigom. Vidik je uglavnom orijentiran na kopnenu stranu Velebita, jer pogled na Primorje prijeći zavižanska skupina vrhova i Rožanski kukovi.

Vidokrug s Malog Rajinca (1699 m)

Ime vrha	visina	km	stupnjeva
Klek	1102	58	12
Žumberačka g.	1108	110	12
Konačište	1494	9,5	25
Sljeme	1035	140	29
Seliški vrh	1280	42	42
Gola Plješivica	1649	60	91
Ozeblin	1657	75	110
Klekovača	1964	120	111
Hajdučki kukovi	1650	3,4	167
Šatorina	1624	15	173
Vratarski kuk	1678	3,4	197
Gromovača	1675	3,3	224
V. Zavižan	1677	3,2	286
Vučjak	1645	3,7	308
Slov. Snježnik	1796	110	332
Triglav	2863	190	334
Risnjak	1528	80	335
Plješivica	1653	4	335
Bjelolasica	1533	60	350

Hajdučki kukovi (3—4 sata)

Od kuće na cestu i njome desno prema Lomu oko 4,5 km do tzv. Velikog križa, gdje se cesta silazi u šumu markacija u pravcu Lubenovca (oko 2 km prije lugarnice u V. Lomu). Cesta se spušta u nekoliko zavoja koji se mogu kратiti, ali je potreban stalni oprez, da se markirane kratice ne zamijene sa starim markacijama prije gradnje ceste. Ostavivši cestu markirani put stiže preko travnatih Škrbinih draga u šumovitu uvalu gdje je raskršće označeno natpisom na kamenu: desno skreće nogostup do Rossijeve kolibe u Rožanskim kukovima, a ravno produžava put na Lubenovačka vrata (1474 m), prijevoj između Hajdučkih i Rožanskih kukova. Odavle lijevo na istok bez puta treba sa s. strane obići prvi kuk ili jednim od kuloara na njegov vrh (oprez radi krhkih oprimaka). Sa prvog kuka si. u dolinu pa na drugi kuk, sa sjeverne strane. Njegovim hrptom prema j. i dalje grebenom na kuk Golubić (1653 m), najviši vrh Hajdučkih kukova. Njegova visina nije označena na specijalnoj karti. Nalazi se oko 500 m sz. od kuka sa kotom 1650 m. Na taj kuk može stići tako, da se s Golubića siđe u uvalu

pod njim pa bokom na vrh. Na kukove u južnom dijelu masiva može se popeti s Lubenovca.

Hajdučki kukovi su vrlo teško propodno područje ljudoga krasa bez ikakvog puta i markacija. U njemu se može nazreti greben dinarskog smjera (sz—ji), ali je taj tako razderan i medusobno podijeljen dubokim ponikvama, vrtačama i ponorima, da je tu svaško snalaženje vanredno otešano, a prodiranje mukotrpno, mjestimično čak i opasno. Zapreke uvećava jače ili slaoije razvijena jelova i smrčeva šuma, kojom su kukovi obrasli gotovo do svojih vrhova. U tom neprohodnom području prema narodnoj predaji nalazili su sklonište hajduci i razbojnici i po njima je čitav masiv dobio ime. Nemoće je u nekoj suvisloj turi u bilo kojem smjeru obići čitav niz kukova. Može se poduzeti samo pojedinačne uspone na jedan ili nekoliko bližih kukova. Zbog divljine i nepristupačnosti tu još uvijek ima mjesta na koja nikada nije stupila ljudska nogu, što Hajdučkim kukovima daje osobiti čar nepoznatoga i neistraženoga.

Veliki Zavižan (1677 m) (45 minuta)

Od kuće na cestu do mjesta gdje se silazi u desno u Modrić dolac. Na istom mjestu skreće s ceste poludesno uzbrdo preko livade markirana staza, koja odmah ulazi u šumu. Desetak minuta kasnije stiže do lijepo livade Čemerikovac, na čijem lijevom kraju opet ulazi u šumu i pod kraj se probija do vrha nogostupom kroz gustu klekadinu. Druga varijatna skreće sa ceste oko 500 m južnije i također stiže na Čemerikovac. Oko 800 m ji. od V. Zavižana nalazi se travnata Debela kosa (krivo nazivana Gornji Zavižan), niža otrprilike 50 m. Do nje je moguće sići probivši se kroz gusto klekadinu i zatim sići na zavižansku cestu.

Oba vrha su posve različita po izgledu i po vidiku koji se s njih pruža. Debela kosa je pitoma i obrasla bujnom travom, a V. Zavižan je krševit i obraстао klekadinom gotovo do vrha. Sa prvog se pruža pretežno pogled na Velebit, a s drugog osobito lijep pogled na more i otoka. Na V. Zavižanu ima runolista, no posjetiocu su ga dosta istrijebili. Uspon je lagan a orientacija nije teška, jer se oba vrha lijepo vide od planinar skog doma.

Zavižanski Klek (oko 1620 m) (četvrt sata)

Od kuće na jz. ravno preko livada na istaknuti stožasti vrh visok oko 1620 m, koji je sav obrastao travom. Vidik je sličan kao sa Vučjaka. Za taj vrh ne ma još definitivno ustaljenog imena. Neki ga zovu još i Velika kosa, a drugi Zavižanska kosa. Iza njega nalazi se prestrani travnati Modrić dolac, okružen s povezanim nizom vrhova: Zavižanski Kuk—Balinovac—V. Zavižan. Preko Budine kose, koja povezuje prva dva vrha, može se prijeći na krševiti Balinovac (1601 m) ili sići do ogradienog izvora žive vode u Modrić docu. Vrlo lijepo šetnje!

Gromovača (1675 m) (2 sata)

Putem za Rossijevu kuću sat i pol (oko 7,5 km). Otrprilike 1,5 km prije kuće odvaja se desno na zapad od Premužičeve staze uzbrdo markirani nogostup kroz gustu nisku polegnutu klekadinu. Preko dviju pećina stiže se na kameniti vrh Gromovače za pola sat. Uspon nije naročito težak, premda se treba probijati kroz klekadinu. U kamenitim liticama treba pojačati oprez i to naročito nakon kiše kada je stijena skliska. Orientacija nije teška. Potrebno je samo kod traženja raskršća obratiti pažnju na kamen s natpisom desno od turističke staze, koji označava mjesto gdje se odvaja put. Gromovača je markantna kamenita gromada orijaških dimenzija, koja nadvisuje niz okolnih kukova. Radi svoje visine i položaja omogućava lijepi pogled na more i velik dio Velebita. Na putu od Zavižana u Rožanske kukove uspon na Gromovaču je veoma zahvalna usputna šetnja.

Zavižanski Pivčevac (1676 m) (1,20 sati)

Putem za M. Rajinac do raskršća na Buljevcu gdje skreće markirani odvojak desno uzbrdo kroz šumu na njegov vrh. Razgled s vrha: Rajinac, Hajdučki i Rožanski kukovi i skupina zavižanskih vrhova. Uspon predstavlja lijepi i lagani izlet pošumljenim krajem, a na putu za Rajinac predstavlja laganicu usputnu šetnju od pola sata. Vrh je dobio ime po tetrijebu (u dijalektu pivac = pjevac). Orientacija je laka, jer se vrh vidi od pl. doma (u pravcu ji).

Veliki Kozjak (1620 m) (4 sata)

Do Lubenovačkih vratiju istim putom kao za Hajdučke kukove. Na drugu stranu put se strmo spušta kroz bukovu šumu u područje zvano Plančice, gdje se izmjenjuju cvjetne livade i skupine krasnih omorika. Kroz taj prirodni park stiže se do Lubenovca.

Lubenovac je veliko kraško polje okruženo gustim pošumljenim obroncima Kozjaka, Rožanskih i Hajdučkih kuka. Prosječna mu je nadmorska visina oko 1265 m. Dugo je oko 1 kilometar. Ljeti je ova ravan pokrivena cvjetnim livadama. Ovamo dolaze košci iz Primorja i na mazgama odvoze posušeno sijeno. Prije rata ljetovao je ovde niz obitelji iz Primorja (uglavnom iz Brisnica). Stanovali su u primitivno uređenim provizornim ljetnim stanovima, bavili se pašom, kosidbom, pa čak i obrađivanjem zemlje. U današnjim ekonomskim uvjetima takva eksploracija je nerentabilna i Lubenovac je svake godine sve pustiji. Za planinare je Lubenovac zanimljiv kao baza za uspone na Veliki Kozjak i na neke vrhove u Hajdučkim kukovima. Uspon na Pavica kuk (1398 m), Duića kuk (1560 m) i Jarčkovački kuk (1328 m), koji se dižu nad sjevernim rubom Lubenovca, laki su izleti od pola do jednog sata hoda. Lubenovac je vrlo pogodan za kampiranje. U krajnjem južnom kutu Lubenovca unutar okuke nove ceste koja ovamo silazi do Alana, nalazi se neprešušni izvor Lubenovačka Ruja. Izvor je ograđen i služi prvenstveno za napajanje blaga. Nalazi se upravo na markiranom putu, koji dva puta siječe spomenutu cestu i strmo se penje pola sata kroz šumu do nove ceste, koja od Alana vodi do Vranjkove drage. U šumi pored ceste je raskršće: lijevo užbrdo penje se kroz gusto šumu put na Kozjak; lijevo nizbrdo silazi cesta u Vranjkovu dragu i markirana kratica koja siječe njene zavoje u pravcu Štirovače; desno odlazi cesta prema Alanu. Dovle ima oko tri sata. Raskršće je obrasio vege-

tacijom i potrebna je naročita pažnja u pogledu orientacije. Put dalje vodi po markiranoj stazi lijevo kroz staru šumu preko povaljenih stabala, mjestimice po strmoj i jedva vidljivoj stazi do rebra obraštenog travom u z. grebenu Kozjaka. Po rebru desno, pa strmo lijevo u veliku vrtaču pod z. stijenom najvišeg vrha. Uz stijenu desno po rubu šume do ispod gole stijene i njome oprezno na sam vrh (1620 m).

Veliki Kozjak po svojoj slikovitosti i položaju pripada najljepšim vrhovima Velebita. Njegove bijele isprane vapneničke stijene izranjaju iz gustih šuma poput osamljene skupine tornjeva i kula, pružajući s vrha širok pogled na prostrane šume prašumskog tipa, koje ga okružuju sa svih strana. U tim mračnim šumama iz ove visine se naziru lijepi travnati doci i proplanici Lubenovca i Štirovače. Na dalekom horizontu steru se nepregledne šume sve do stožaste Šatorine u Srednjem Velebitu i dalje do bijelih vapneničkih zuba Dabarskih kukova. Sam greben Kozjaka sastoji se od centralnog, najvišeg vrha, i od još dvije skupine stijena: jedne zapadne i jedne istočne. Na zapadnu može se stići grebenom s vrha, dok uspon na istočnu predstavlja pravi penjački podvig jer se ona sastoji od samih glatkih okomitih tornjeva. Masiv Kozjak vanrednom harmonijom u rasporedu svojih stijena ostavlja na svakog posjetioca snažan utisak.

Ocjena puta. Izlet na Kozjak spada među duže i naporne ture, koji unatoč markacijama postavlja teškoće u orientaciji, a pod kraj u samome vrhu zahtijeva i nešto penjačkih sposobnosti. Vrh Kozjaka oblikom svojih stijena i tipom vegetacije dočarava pejzaž alpskog tipa. Silaz s Lubenskih vrata skopčan je s gubitkom visine od 200 m. Put većim dijelom prolazi gustim šumama i nije izložen suncu. Na čitavom putu vlada veličanstvena tišina i vrlo su rijetki susreti s ljudima ili životinjama. Pitku vodu treba sa sobom ponijeti iz doma, jer je Lubenovačka Ruja često zagadena.

Statut Planinarskog saveza Hrvatske

I. OPĆE ODREDBE

Član 1. — Planinarski savez Hrvatske (u dalnjem tekstu PSH) je zajednica planinarskih društava na području SR Hrvatske. PSH je pravna osoba. Sjedište mu je u Zagrebu.

Član 2. — PSH je udružen u Planinarskom savezu Jugoslavije i u Savezu za fizičku kulturu Hrvatske.

Član 3. — Planinarske organizacije (planinarska društva, općinski i regionalni planinarski odbori i PSH) i njihovi organi dužni su osigurati javnost svog rada i obavještavati svoje članstvo o donijetim odlukama.

Član 4. — Cilj i zadaci PSH jesu:

- da okuplja odrasle, omladinu i pionire u planinarska društva, da ih osposobljava za planinarenje i omogući im upoznavanje domovine, njenih naroda, njene povijesti, a naročito njene planinske prirode;
- da daje inicijativu za osnivanje novih planinarskih društava gdje za to postoje uslovi;
- da propagira razvijanje svestrane planinarske djelatnosti u planinarskim društвima.

Član 5. — PSH ostvaruje svoje ciljeve i zadatke:

- populariziranjem prirodnih ljepota, zanimljivosti planina i života u njima putem predavanja, filmova, izložbi i drugih sredstava propagande;
- razvijanjem gorske službe spasavanja, službe planinskih vodiča, alpinizma, speleologije i planinarskog skijanja;
- osiguranjem materijalnih sredstava za razvoj planinarstva, te organizacionim i materijalnim potpomaganjem stručne i propagandne planinarske djelatnosti;
- izgradnjom i održavanjem planinarskih domova i skloništa, te planinarskih puteva;
- izdavanjem časopisa »Naše planine«, planinarskih publikacija i karata;
- vođenjem brige o radu i dalnjem razvoju planinarskog muzeja;
- razvijanjem interesa kod planinara za prirodne nauke;
- razvijanjem smisla za čuvanje planinske flore i faune;
- učestvovanjem u radu na označavanju i čuvanju povijesnih spomenika u planinama, a posebno onih iz narodno-oslobodilačkog rata.

Član 6. — PSH u ostvarivanju svojih zadataka surađuje sa društveno-političkim organizacijama, organizacijama za fizičku kulturu, turističkim organizacijama i Jugoslavenskom armijom. Surađuje sa planinarskim i srodnim organizacijama u inozemstvu.

Član 7. — Znak PSH ima oblik potkovice crvene boje sa natpisom Planinarski savez Hrvatske. Rubovi potkovice vezani su vrpcem plave boje sa upisanom 1874. godinom, kada je osnovano prvo planinarsko društvo u Hrvatskoj, a unutar potkovice ispod obrisa planine Klek nalazi se petokraka crvena zvijezda.

Član 8. — Znak priznanja PSH ima oblik znaka PSH obrubljenog zlatnim, srebrnim ili brončanim vijencem.

Član 9. — Zastava PSH je svijetle plave boje sa znakom PSH u sredini.

Član 10. — Pečat PSH je okrugao s natpisom: Planinarski savez Hrvatske Zagreb. U sredini pečata je znak PSH.

Član 11. — PSH pred organima, društveno-političkim i društvenim organizacijama predstavlja predsjednik ili član Glavnog odbora koga on odredi.

II. ORGANIZACIONA STRUKTURA

Član 12. — Članovi planinarskog društva su redovni i počasni. Članovi po uzrastu dijele se na odrasle, omladinu i pionire.

Član 13. — Redovno članstvo se postiže upisom u jedno od planinarskih društava.

Skupština planinarske organizacije može izabrati za počasnog člana osobu koja ima naročite zasluge za unapređenje i razvoj planinarstva.

Strani državljanin može biti član planinarskog društva.

Član 14. — Član planinarskog društva ima pravo:

- da sudjeluje u radu planinarskog društva, da stavlja prijedloge i učestvuje u donošenju odluka;
- da bira i bude biran u organe planinarskih organizacija;
- da koristi povlastice vezane uz članstvo u planinarskom društvu.

Član 15. — Dužnosti člana jesu:

- da se aktivno bavi planinarenjem;
- da se pridržava pravila svog planinarskog društva;
- da izvršava zadatke i odluke organa planinarskih organizacija;
- da redovno plaća članarinu;
- da čuva ugled planinarske organizacije.

Član 16. — Članstvo u planinarskom društvu prestaje:

- ispisivanjem;
- neplaćanjem članarine;
- isključenjem.

Izključeni član može se ponovo upisati nakon isteka kazne.

Član 17. — Planinarsko društvo može osnovati grupa od najmanje 10 građana koji ispunjavaju potrebne zakonske uslove. Planinarsko društvo može osnovati pri radnim organizacijama, školama i fakultetima klubove kao svoje podružnice. Planinarsko društvo je pravna osoba.

Član 18. — Planinarsko društvo djeluje na temelju svojih pravila usklađenih sa ovim Statutom.

Učlanjenje planinarskog društva u PSH vrši se podnošenjem pravila radi registracije kod PSH.

Član 19. — Planinarsko društvo briše se iz članstva PSH:

- a) ako krši Statut PSH i Planinarskog saveza Jugoslavije;
- b) ako svojim djelovanjem narušava ugled planinarstva;
- c) ako prestane sa djelovanjem.

Odluku o brisanju planinarskog društva iz članstva PSH za slučajevе navedene pod tačkom a) i b) donosi Skupština PSH, a Glavni odbor PSH za slučaj naveden pod tačkom c).

Član 20. — Općinski i regionalni planinarski odbori osnivaju se na inicijativu planinarskih društava.

Općinski i regionalni planinarski odbori koordiniraju djelovanje planinarskih društava i brinu se o unapređenju planinarstva na području na kojem djeluju.

Općinski i regionalni planinarski odbori djeluju u duhu ovog Statuta.

Član 21. — Svi organi planinarskih organizacija biraju se po pravilu tajnim glasanjem ukoliko skupština ne odluci da se glasa javno.

Odluke se donose većinom glasova ukoliko nije predviđena kvalificirana većina.

Član 22. — Prilikom izbora organa planinarskih organizacija primjenjuje se načelo zamjene članova, a pravilima se predviđa najmanji broj članova koje treba zamjeniti.

Član 23. — Organi planinarskog društva jesu: a) Skupština; b) Upravni odbor; c) Nadzorni odbor; d) Sud časti.

Skupština planinarskog društva održava se svake godine.

III. ORGANI PSH

Član 24. — Organi PSH jesu: a) Skupština; b) Glavni odbor; c) Izvršni odbor; d) Nadzorni odbor; e) Sud časti.

a) Skupština

Član 25. — Skupština je najviši organ PSH.

Skupština je redovna ili izvanredna.

Član 26. — Redovna skupština održava se svake dvije godine.

Skupštinu sačinjavaju delegati izabrani na skupštinama planinarskih društava, članovi Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti.

Članovi Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti nemaju pravo glasa kada se odlučuje o izvještajima o njihovom radu i o davanju razrješnice.

Ključ po kojem se određuje broj delegata za Skupštinu određuje Glavni odbor.

Broj delegata planinarskih društava ne može biti manji od broja članova Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti.

Član 27. — Skupština:

- donosi i mijenja Statut PSH, pravilnike, poslovnike i rješenja;
- raspravlja o izvještajima Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti;
- određuje osnovne smjernice programa i plana rada planinarskih organizacija;
- donosi osnovne smjernice finansijsko-materijalnog poslovanja planinarskih organizacija i o upravljanju planinarskim domovima;
- usvaja osnovna načela o radu vodiča, alpinista, speleologa i službe spasavanja u planinama;
- donosi odluke kojima se planinarskim društvima dodjeljuje ili oduzima upravljanje planinarskim objektima;
- rješava molbe i žalbe planinarskih organizacija i pojedinaca;
- odlučuje o dijelu članarine koji pripada PSH, kao i o posebnim doprinosima;
- osniva namjenske fondove i donosi pravilnike za njihovo poslovanje;
- daje razrješnicu Glavnom odboru, Nadzornom odboru i Sudu časti;
- bira članove Glavnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti primjenjujući načelo zamjene u pravilu jedne trećine članova;
- dodjeljuje znak priznanja planinarskim društvima i pojedincima, te nagrade i pohvale;
- vrši i druge poslove u okviru ovog Statuta;
- daje ovlaštenja Glavnom odboru za izvršenje određenih zadataka iz svoje nadležnosti;
- donosi odluku o prestanku rada PSH.

Član 28. — Skupština počinje sa radom ako je prisutno više od polovine delegata.

U koliko u zakazano vrijeme nije prisutno više od polovine delegata Skupština se odgadja za jedan sat, a zatim počinje sa radom bez obzira na broj prisutnih delegata. Za donošenje odluka o promjenama Statuta i o otudivanju planinarskih objekata potrebna je dvotrećinska većina prisutnih delegata.

Član 29. — Izvanrednu Skupštinu sa objavljenim dnevnim redom saziva po potrebi Glavni odbor na svoju inicijativu odnosno mora ju sazvati ako to pismeno zatraži jedna trećina planinarskih društava, Nadzorni odbor ili Planinarski savez Jugoslavije.

Izvanredna Skupština mora se održati u roku od 30 dana nakon podnesenog zahtjeva.

Član 30. — Odluke Skupštine obavezne su za sve planinarske organizacije.

Član 31. — Način rada Skupštine utvrđuje se poslovnikom koji usvaja Skupština.

b) Glavni odbor

Član 32. — Između zasjedanja Skupštine radom PSH rukovodi Glavni odbor. Glavni odbor ima do 40 članova.

U Glavni odbor ulaze članovi birani na Skupštini i članovi po svom položaju. Skupština bira predsjednika, potpredsjednika, tajnika, predsjednika komisija za gospodarstvo, propagandu, omladinu i pionire, veze sa inozemstvom i ekspedicije, alpinizam, gorsku službu spasavanja, vodiče — markacije — skijanje, speleologiju, glavnog urednika časopisa »Naše planine« i još 20 članova. U ovaj broj članova ulaze po pravilu dva člana svakog regionalnog odbora.

Članovi Glavnog odbora po položaju su predsjednici regionalnih odbora.

Glavni odbor saziva predsjednik prema potrebi, a najmanje jedanput godišnje. Sjednica Glavnog odbora mora se sazvati na zahtjev jedne trećine članova Glavnog odbora ili na zahtjev Nadzornog odbora.

Odluke Glavnog odbora su punovažne ako sjednici prisustvuje najmanje polovina svih njegovih članova.

Glavni odbor je dužan o svom radu obavještavati članstvo preko planinarskih organizacija.

Član 33. — Glavni odbor:

- donosi odluku o sazivanju Skupštine i priprema materijal za njen rad;
- izvršava i brine se o provođenju zaključaka Skupštine;
- donosi program i plan rada;
- određuje finansijski plan i odobrava završni račun;
- donosi pravilnike, poslovne i rješenja na temelju ovlaštenja Skupštine;
- imenuje prema potrebi predsjednika i članove stalnih i povremenih komisija;
- donosi odluku o kooptiranju u Glavni odbor do jedne četvrtine članova;
- određuje ovlaštenja Izvršnog odbora;
- razmatra i odobrava rad Izvršnog odbora između dviju svojih sjednica;
- donosi odluke po ovlaštenju Skupštine o dodjeli znaka priznanja PSH i daje drugim organima prijedloge za dodjelu znaka priznanja;
- u slučaju potrebe donosi odluku kojom se planinarskom društvu dodjeljuje ili oduzima upravljanje planinarskim objektima, s tim da Skupština potvrđi takovu odluku;
- obavlja i druge poslove koji ne spadaju u isključivu nadležnost Skupštine.

c) Izvršni odbor

Član 34. — Izvršni odbor rukovodi radom PSH između dviju sjednica Glavnog odbora.

Izvršni odbor se sastoji od predsjednika, potpredsjednika, tajnika, predsjednika komisija navedenih u čl. 32. st. 4. ovog Statuta, glavnog urednika časopisa »Naše planine« i tri člana.

Sjednice Izvršnog odbora saziva prema potrebi predsjednik ili potpredsjednik.

Odluke Izvršnog odbora su punovažne ako sjednici prisustvuje najmanje polovina njegovih članova.

Član 35. — Izvršni odbor:

- izvršava odluke i zaključke Skupštine i Glavnog odbora;
- izraduje prijedlog programa i plana rada;
- sastavlja prijedlog finansijskog plana i završnog računa;
- brine se o izvršavanju programa rada i finansijskog plana;
- daje uputstva komisijama i nadzire njihov rad. Brine se o djelatnosti gorske službe spasavanja;
- izvršava zadatke iz nadležnosti Skupštine i Glavnog odbora koje su mu oni povjerili;
- obavlja i druge poslove koji ne spadaju u isključivu nadležnost Skupštine ili Glavnog odbora.

Član 36. — Izvršni odbor obavlja svoje poslove na osnovu poslovnika koji je odobrio Glavni odbor.

Član 37. — Izvršni odbor ima stalne i povremene komisije.

Izvršni odbor može pored komisija iz čl. 32. st. 4. ovog Statuta imenovati i druge stalne komisije.

Stalnim i povremenim komisijama, rukovode članovi Izvršnog odbora.

Članove komisija imenuje Izvršni odbor na prijedlog predsjednika komisije.

Komisije obavljaju poslove koji su određeni njihovim pravilnicima ili poslovnica u skladu sa Statutom PSH i odlukama Skupštine, Glavnog odbora i Izvršnog odbora.

Gorska služba spasavanja djeluje u okviru PSH kao dobrovoljna služba javnog karaktera za spasavanje i pružanje pomoći postradalima u planini.

Gorska služba spasavanja obavlja poslove odredene svojim pravilnikom u skladu sa Statutom PSH i odlukama Skupštine, Glavnog odbora i Izvršnog odbora.

Član 38. — Administrativne poslove Izvršnog odbora obavlja administrativni aparat kojim rukovodi tajnik.

d) Nadzorni odbor

Član 39. — Nadzorni odbor se sastoji od pet članova biranih na Skupštini. Dva člana Nadzornog odbora moraju biti sa teritorija van sjedišta PSH.

Nadzorni odbor postavlja zahtjeve i predlaže mјere Glavnom odboru odnosno Izvršnom odboru, te komisijama u vezi s njihovim djelovanjem i pregledava poslovanje PSH najmanje jedanput godišnje o čemu podnosi pismeni izvještaj Glavnog odbora.

Članovi Nadzornog odbora mogu prisustvovati sjednicama Glavnog odbora i Izvršnog odbora te sastancima komisija, a imaju savjetodavno pravo glasa.

e) Sud časti

Član 40. — Sud časti se sastoji od tri člana i tri zamjenika izabranih na Skupštini.

Sud časti pokreće postupke i donosi odluke u skladu s pravilnikom kojeg donosi Skupština.

IV. MATERIJALNA SREDSTVA

Član 41. — Imovinu PSH sačinjavaju: a) osnovna sredstva; b) novčana sredstva; c) namjenski fondovi.

Član 42. — Izvori novčanih sredstava PSH jesu:

- članarina;
- dotacije državnih organa, društvenih i radnih organizacija;
- prihodi od planinarskih objekata;
- pokloni;
- časopis i publikacije;
- ostali prihodi.

Član 43. — PSH ima slijedeće namjenske fondove:

- a) fond planinarskih objekata;
- b) fond za izdavačku djelatnost;
- c) fond za gorsku službu spasavanja;
- d) fond za ekspedicije.

PSH može imati i druge fondove koje osniva Skupština.

Fondovima upravlja Izvršni odbor prema ovlaštenju Skupštine i Glavnog odbora.

Namjena, upotreba i upravljanje fondovima određuje se pravilnicima koje donosi Skupština za svaki fond posebno.

Član 44. — Planinarske organizacije osnivaju prema potrebi posebne ustanove i radne organizacije čiji se karakter i principi poslovanja određuju aktom o osnivanju.

Član 45. — Za ostvarenje svojih ciljeva i zadataka planinarske organizacije mogu imati u svojem vlasništvu planinarske objekte (domove, skloništa i sl.), a mogu takove objekte primiti na upravljanje i od društvene zajednice.

Planinarsko društvo dužno je u svojim pravilima odrediti da njegovi planinarski objekti u slučaju prestanka njegovog rada prelaze u vlasništvo planinarske organizacije. U takovom slučaju PSH povjerava upravljanje planinarskim objektom drugom planinarskom društvu ili njim sam upravlja dok se na tom području ne osnuje novo planinarsko društvo.

V. NAGRADE I PRIZNANJA

Član 46. — Članovima i planinarskim organizacijama mogu se dodijeliti za postignute uspjehe u radu u znak priznanja, nagrade ili pohvale prema pravilniku ili na osnovu odluka koje donesu skupštine planinarskih organizacija.

VI. PRESTANAK RADA PSH

Član 47. — PSH prestaje sa radom odlukom Skupštine. Za pravovaljanost ovakove odluke Skupštinu treba da sačinjava najmanje dvije trećine delegata, a za donošenje takove odluke potrebna je nadpolovična većina.

U slučaju preštanka rada PSH njegova imovina pripada Planinarskom savezu Jugoslavije dok se ne osnuje srodnna organizacija.

VII. ZAVRSNE ODREDBE

Član 48. — Ovaj Statut usvojen je na redovnoj Skupštini PSH održanoj 29. V 1965. u Delnicama.

Član 49. — Sve planinarske organizacije učlanjene u PSH uskladit će svoja pravila sa ovim Statutom na svojoj prvoj skupštini.

Popis planinarskih društava u S. R. Hrvatskoj

(Stanje 1964. godine)

1. »Badanj« Medak, 140
2. »Bilogora« Bjelovar, 533
3. »Cepin« Vrapče, 45
4. »Cesargrad« Klanjec, 100
5. »Delnice« Delnice, 100
6. »Dilj« Sl. Brod, 114
7. »Dinara« Knin, 90
8. »Dubovac« Karlovac, 248
9. »Dubrovnik« Dubrovnik, 50
10. »Ekonomist« Čakovec, 375
11. »Grafičar« Zagreb, 430
12. »Grebengrad« N. Marof, 205
13. »Ivančica« Ivanec, 280
14. »Jankovac« Osijek, 310
15. »Japetić« Samobor, 525
16. »Jaštrebarsko« Jastrebarsko, 482
17. »Jelengrad« Kutina, 58
18. »Kalnik« Križevci, 120
19. »Kamenjak« Rijeka, 535
20. »Klek« Ogulin, 112
21. »Kontakt« Zagreb, 179
22. »Kozjak« K. Sućurac, 440
23. »Krndija« Našice, 100
24. »Kuna Gora« Pregrada, 70
25. »Lipa« Sesvete, 65
26. »Maks Plotnikov« Samobor, 113
27. »Marjan« Split, 132
28. »Milograd« Budinščina, 118
29. »Mosor« Split, 550
30. »Nik« Zagreb, 86
31. »Opatija« Opatija, 176
32. »Orahovica« Sl. Orahovica 110
33. »Paklenica« Zadar, 440
34. »Papuk« Virovitica, 63
35. »Petrov vrh« Daruvar, 224
36. »Plataku« Rijeka, 659
37. »Prijatelj prirode« Zagreb, 229
38. »Priroda« Zagreb, 174
39. »Promina« Drniš, 30
40. »Psunj« Pakrac, 380
41. »Rade Končar« Zagreb, 475
42. »Rajinac« Krasno, 65
43. »Ravna Gora« Varaždin, 770
44. »Rikard Benčić« Rijeka,
45. »Ris« Stenjevec, 157
46. »Risnjak« Zagreb, 375
47. »Runolist« Zagreb, 704
48. »Sisak« Sisak, 30
49. »Sljeme« Zagreb, 900
50. »Snježnik« Rijeka 59
51. »Sokolovac« Sl. Požega, 569
52. »Split« Split, 580
53. »Strahinjčica« Krapina, 230
54. »Stubičan« D. Stubica, 126
55. »Strmac« N. Gradiška, 70
56. »Susedgrad« Podsused, 97
57. »Sutjeska« Zagreb, 389
58. »Svilaja« Sinj, 101
59. »Torpedo« Rijeka, 235
60. »Trakošćan« Lepoglava, 60
61. »Troglav« Zagreb, 276
62. »Učka« Rijeka, 161
63. »Velebit« Zagreb, 1005
64. »Visočica« Gospic, 430
65. »Zagreb« Zagreb, 4523
66. »Zanatlija« Zagreb, 632
67. »Zavižan« Senj, 100
68. »Željezna Gora« Čakovec, —
69. »Željezničar« Zagreb, 1796

Načela alpinizma

Etička načela alpinizma, prihvaćena na Generalnoj skupštini Međunarodne planinarske unije (UIAA) u Münchenu 20. lipnja 1964. godine.

BUDI VREDNIJI NO ŠTO IZGLEDAŠ!

Planinariti znači svladavati teškoće. To djeluje odgojno na čovjeka, povećava samopouzdanje, ali ne smije uzrokovati preuzetnost. Alpinisti nisu privilegirana elita, već jednostavna ljudska bića, s istim dužnostima prema obitelji i društvu kao i neplaninari.

Planinarenje ne smije izgubiti zdrav smisao rekreacije. Uostalom, život nam postavlja neusporedivo veće i važnije zadatke od onih planinarskih.

Naduvavati se, praviti se zvijezdom, težiti senzacijama i unovčenju štete planinarstvu baš kao i većini drugih djelatnosti.

Nije isticanje već skromnost ta vrlina, koja daje dojam sposobnog i sigurnog čovjeka i dobrog druga. Istinoljubivost je za njega prirodna.

GLEDAJ, VIDI, UČI!

Duboko razumijevanje proizlazi iz načina gledanja i osjećanja. To zahtijeva zanimanje, ambiciju i iskustvo. Tko gleda oko sebe a da ne zapaža ono što ga okružuje, ne vidi bitno, ne razumije mnogo i ne nauči ništa.

Alpska flora može se promatrati kao zelena boja sa šarenim mrljama, stijena kao nijansa sivoga, a okolni vrhovi kao vijenac anonimnih šiljaka, a da se unatoč tome osjeća njihova ljepota. Ali doživljaj će biti mnogo bogatiji i trajniji ako promatramo svjesno i znalački te pokazuјemo razumijevanje za opaženo. Što god to bilo — na primjer šišarka niskog bora, koju mnogi uopće ne primjećuju. Međutim mnogo je zanimljivije, ako se poznaje njezina vrsta i karakteristike. Tko se razumije nešto u geologiju, floru i faunu i u njihov način života, tko zna nešto o stanovništvu planine, o povijesti i kulturi njihove domovine, doživjet će planinu mnogo bogatije.

Ako poznaješ imena planina koje te okružuju — možda njihova imena pobuđuju u tebi mnoge doživljaje, uspomene i nade — intenzivnije ćeš doživjeti veliku i usrećujuću pustolovinu planinarstva.

PRIPREMI SE!

Uspjeh pohoda u planinu je plod pripreme.

Preduvjeti su tehničko znanje, trening, kondicija, aklimatizacija kao i odgovarajuća oprema. Tome treba dodati sposobnost prosuđivanja uvjeta upsona i vremenskih prilika.

Pripremi se duševno i tjelesno za pohod u planinu, upoznaj se s njenim karakteristikama i posebnim uvjetima (važno je utvrditi smjer puta, vremenski plan, najnapornije dionice pri penjanju u teškoj stijeni, predviđjeti mjesta odmora i bivakiranja, upoznati se s opasnim zonama, mogućnošću povlačenja i silaska).

Ne zaboravi cilj i predviđeni put saopći obitelji, opskrbniku doma (upisati to u upisnu knjigu) ili prijateljima.

IZVRŠI ŠTO MOŽEŠ!

To znači dvije stvari:

1. Mi se ne želimo čuvati već ići do kraja svojih mogućnosti. Zdrava ambicija je pozitivna. Radost koju stvara akcija jest pravo mjerilo. Promatrati spretnog i sigurnog alpinistu ili skijaša estetski je užitak.

2. Ne pretjeruj!

»Sposobnost je mjera dopuštenog« — što znači da, ako je fizička i psihička kondicija slaba ili je psihička forma trenutačno loša, treba ostati dolje.

Nepromišljenost ne dovodi u opasnost samo lakomislenog i njegove drugove, već često i spasavaoce. A to je neodgovorno prema nama samima, prema našim najbližima i prema trećim osobama koje smo tako navukli u patnju.

Daj sebi vremena! Ta maksima vrijedi kako prije pohoda tako i za vrijeme pohoda. To što nisi ostvario ove godine, možeš realizirati drugom prilikom.

ŠTEDI SA TEHNIČKIM POMAGALIMA!

Tko zapiše na vrhu u upisnu knjigu svoj penjački uspon ili o tome priča prijateljima ili drugovima iz društva, želi time obično objaviti da je izvršio uspon ili ponavljanje smjera. Jasno je da ponavljanje smjera ne predstavlja isti pothvat kao prvenstveni uspon. Međutim, teškoće uspona ostaju jednako vrijedne. Kod prvenstvenog uspona traži se promišljenost, a kod ponavljanja lojalnost.

Nerazumno je držanje onih koji sve, pa i život, stavljaju na kocku za prvenstveni uspon.

Nedostojno je zbog pomanjkanja kondicije i tehničkog znanja upotrijebiti tehnička sredstva da bi se isforsirao uspon, jer to znači silovanje stijene. Stijena načičkana klinovima gubi na vrijednosti. Stoga smjerovi treba da zadrže prvo bitni oblik i stanje. Planinarska etika iziskuje tačno procjenjivanje snaga za nepatvoreni napor uspona koji ne smijemo umanjiti.

Tko se nelojalno penje, treba ga navesti na razmišljanje.
Kao svaka sloboda tako se i »sloboda u planini« podvrgava moralnim pravilima koja isključuju nelojalnost i samovolju.

IMAJ HRABROSTI ZA POVLAČENJE!

Tko se spremu u planinu, sa skijama ili bez njih, mora biti također oboružan za povratak. Penjač mora poznavati tehniku spuštanja. On mora teoretski poznavati put da bi mogao ocijeniti u danom slučaju je li moguće i opravdano nastaviti uspon, pronaći bliži izlaz ili se vratiti.

U opasnosti svako je sredstvo dopušteno da se izade iz stijene. Mnoge su se nesreće dogodile, jer se prekasno počelo s povlačenjem. Stoga je potrebno mogućnosti povlačenja predvidjeti prije svakog uspona. Pravovremenim i pravilnim odlukama dokazujemo naš osjećaj odgovornosti. Radije okrenuti prerano nego prekasno! I uspon, koji ne vodi na vrh, može postati istinski i nezaboravan doživljaj. A povlačenje pruža mogućnost povratka i konačnog uspjeha u budućnosti.

PRITECI U POMOĆ!

U nastanjenom predjelu uvijek se može dobiti pomoć. Drugačije je to u planini. Postoje doduše obavještajne tačke i gorska služba spasavanja, ali one mogu nadzirati samo ograničeni predio. Tko u planini dođe u opasnost, upućen je na pomoć najbližih. Stoga svaki planinar i alpski skijaš treba da je uvijek pripravan i u stanju da pruži efikasnu pomoć. Tečaj službe spasavanja ili barem prve pomoći morao bi završiti svaki aktivni planinar. U slučaju nesreće u planini treba odmah nesebično i požrtvovno priskočiti u pomoć. Ne treba se osloniti samo na pomoć vodiča, gorskih spasavaoca ili skijaških učitelja.

Pomoć, međutim, mora biti promišljena. Pogrešna procjena vlastitog znanja ili nestručni zahvati često su, usprkos najboljim namjerama, prouzročili smrt.

Za uspješno spasavanje potrebno je primijeniti najefikasniji način pomoći. Treba najprije uspostaviti vezu s ugroženim ili povrijeđenim kako bi se saznalo kakva mu je pomoć potrebna, a zatim treba odlučiti kako je najbrže pružiti.

Onaj tko je u stanju da sam pruži pomoć treba to odmah i učiniti, bez odgađanja. U slučaju da pomoć pruža više osoba, jedna treba da odmah potraži kvalificirane spasavaoce.

Pitanje života i smrti rijetko gdje ovisi toliko o pravilnoj odluci i brzom djelovanju kao u slučaju spasavanja u planini.

ČUVAJ PLANINARSKE DOMOVE!

Mogućnost pohoda u planinu često je ovisna o postojanju planinarskog doma. Naši djedovi i očevi izgradili su ih s mnogo ljubavi i uz mnoge žrtve. Mi treba da ih čuvamo kao uporišta za naše izlaska u planinu za nas i za našu djecu.

Svaki planinar zna iz vlastitog iskustva kako je ugoden boravak u održavanom i čistom domu, a suprotno tome neugoden u zapuštenom i slabo vođenom domu. Stoga bi nam svima trebalo biti jasno da se moramo osjećati suodgovornima za održavanje svakog planinarskog doma, a naročito skloništa i zimskih zaklona.

Naš doprinos očuvanju i čistoći planinarskih domova smanjiti će sredstva koja planinarska društva u tu svrhu odvajaju, a mi ćemo se u planinama osjećati udobnije. Ušteđena sredstva opet će koristiti alpinizmu, izobrazbi mladih planinara, ekspedicijonim pohodima i drugim korisnim akcijama.

ČUVAJ PRIRODU!

Mi smo suodgovorni za zaštitu prirode. Priroda nam pruža zdravlje i veselje i mi je ne smijemo ostaviti našim nasljednicima upropastenu. Planinski krajobrazi jedini su još ostali očuvani u svom iskonskom obliku. Ti se nedirnuti predjeli moraju očuvati od tekovina civilizacije i tehnike kao što su ceste, žičare, željeznice, kuće i plotovi, hidroelektrane i ostale komercijalne tekovine. Nama je potrebno baš malo nedirnute prirode u kojoj možemo boraviti da bismo našli opet sami sebe. Takvo su područje planine i one treba da to i ostanu.

To saznanje izražava se u zakonima o zaštiti prirodnih ljepota, a njih bi morao poznavati svaki planinar. Osim zaštite flore i faune potrebno je zaštiti i vrhove i putove. Oni ne smiju biti sabirališta limenki, boca, papira i ostalih otpadaka. Kako je jednostavno na povratku ponijeti prazne kutije, kad smo ih mogli nositi pune užbrdo.

Čuvaj čistoću planina!

BUDI TRPELJIV!

U planinama smo u prvom redu ljudi, a ne pripadnici neke rase, nacionalnosti, religije, stranke, profesije ili bilo kakve druge organizacije!

Postoji više načina planinarenja. Nazvati se »pravim alpinistom« samo je način da se drugome nametnu vlastiti stavovi o planinarenju. O tome postoje različita mišljenja. Razlika među planinarima i nije tolika u njihovu tehničkom znanju koliko u njihovoј osobi. Neki koriste sve svoje slobodno vrijeme za odlazak u planine, dok neki odlaze samo prigodice. Jedni daju prednost teškom usponu, drugi osvajanju vrhova, dok neki priznaju samo stijene i penjačke smjerove. Neki vole stijenu, neki led. Drugi nalaze zadovoljstvo u botaniziranju ili skupljanju ruda. Zajedničko je svima planinarenje, i tu nema boljih i gorih.

Tko omalovažava umjerenog planinara, na istom je stupnju kao i onaj koji u ekstremnom alpinisti gleda ludjaka bez razuma i smisla za uvišene planine. U tome je upravo bit »slobode u planinama« da svaki postaje sretan na svoj način.

Prevela: L. A.

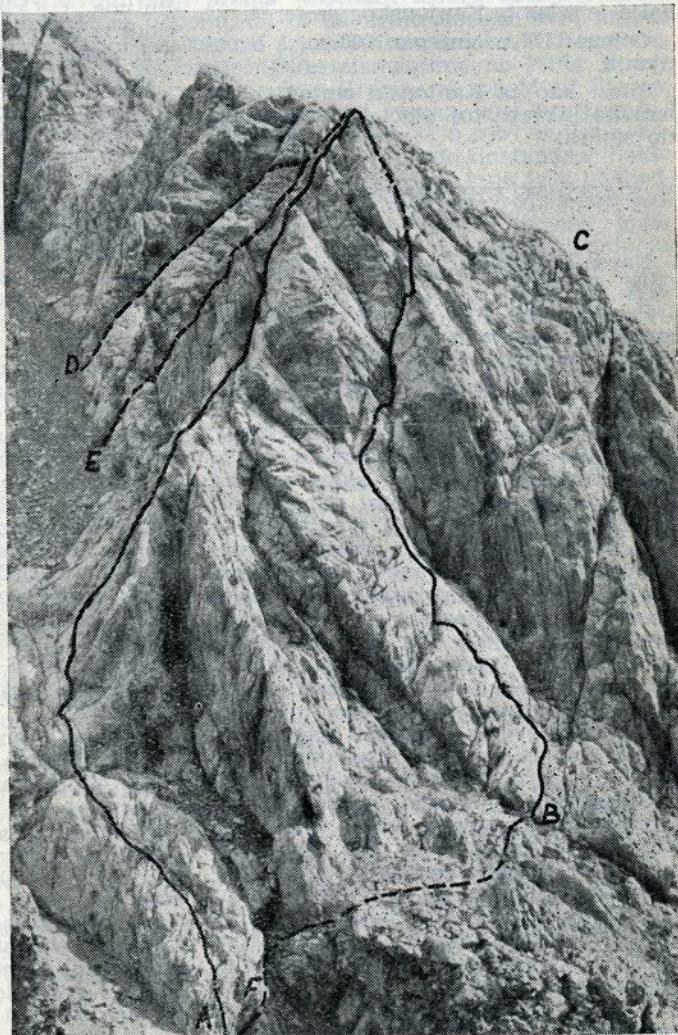
Prvenstveni usponi

Južni Velebit

A. SJEVERNI GREBEN ĆUKA

Ćuk (599 m) je vrh južno od Anića kuka. Gledan s mora ili od Marasovića, on čini s Anića kukom jedinstveni masiv. Alpinisti su ga ponekad zvali Južni vrh Anića kuka. Od Anića kuka odijeljen je izrazitom škrbinom i vrlo dugim si-

parom. Na ovaj vrh vodi više penjačkih smjerova. Većina se njih sastaje na neizrazitom vrhu u zapadnom grebenu, tj. tamo gdje prestaju teškoće Kanjonskog smjera. Taj smjer teče zapadnim rebrom kojim se vrlo lako stigne na sam vrh Ćuka.



- A. Smjer po sjevernom grebenu
- B. Smjer po centralnom kamini
- C. Kanjonski smjer, gornji dio (po zap. grebenu)
- D. Silaz po šrapasatoj ploči
- E. Silaz po jaruzi
- F. Pristup za smjer B.

Navez: Kazimir Sambolec i Stanislav Gilić, 7. V 1965.

Pristup: sa lijeve obale potoka, ispod žutih galerija, traverzirati u desno do kratke široke jaruge.

Opis: Ulaz u najniži dio rebra koji stoji desno od spomenute jaruge. Po njemu do zaravnjenog prostora pod samim sjevernim grebenom. Na lijevo do pod rebro grebena. Po njemu 2 D do šire škrbine i dalje u široki bršljanom obrazili kamin. Po kaminu gore do golemog naglavljene kamena kojega obići u desno. Još par metara do karakteristične škrbine. Iz nje po kratkom kaminu i škrpastoj ploči na vrh grebena (malo dalje je izlaz iz Kanjonskog smjera).

Ocjena: III, visina oko 200 m, 1 h penjanja.

Silaz: kao za Kanjonski smjer tj. po izrazitoj škrpastoj ploči koja vodi sve do sipara.

Stanislav Gilić

B. SMJER PO CENTRALNOM KAMINU ČUKA

Navez: Kazimir Sambolec i Stanislav Gilić, 8. V 1965.

Pristup: kao gore, ali traverzirati još stotinjak metara u desno do pod izrazite izžlijebljene ploče (čulak).

Opis: po žlijebu 1 D, zatim nešto u desno za $1\frac{1}{2}$ D (osig.). Gore po pukotini do pod prevjes. U nategu pod prevjesom u lijevo 8 m i ravno gore za oko 15 m do tjesnog ali dobrog osiguravalista (početak kamina se nalazi par metara u desno!) Koso u lijevo do drveta iznad kojega u desno po golemoj ljusci koja stoji lijevo od spomenutog kamina. Sa vrha ljuske priječnicom u desno do u kamin. Po kaminu do pod zaglavljeni kamen kojega obići u desno. Dalje po kaminu u istom pravcu do mjesta gdje se kamin račva. Tu nastaviti ravno preko prevjesne pukotine po kojoj kavkih 8 m do osig. Dalje po uskom kaminu dok ne postane prevjesan i ne suzi se u široku pukotinu (osiguravaliste pod pukotinom tjesno i neudobno). Odavde priječnicom u desno pod izrazitim prevjesom oko 3 m (V). Po dobro razvedenoj stijeni desetak m do pod žute blokove. Desno po kratkom kaminu na vrh goleme glave (osig.). Desno, dolje, u širok prostran kamin (nije vidljiv sa sjeverne strane) sa zaglavljenim blokom preko kojega dalje po kaminu do ogromnih blokova. Odavde u desno po razvedenoj stijeni na policu pod škrpastom pločom. Po žlijebu ove ploče, sa

kratkom priječnicom u desno, do samog vrha (čulak). Tu je spoj sa Smjerom po sjever. grebenu, a 50-ak metara dalje po grebenu spoj sa Kaminskim smjerom.

Ocjena: IV, sa detaljima V, visina stijene cca 300 m, vrijeme penjanja 2,30 do 3 h.

Silaz: po jaruzi lijevo od sjever. grebena ili po škrpastoj koso položenoj ploči kao gore.

Stanislav Gilić

MEDVJEDI GREBEN

Prvenstveni uspon po JJZ grebenu Rapavca (1617 m). Rapavac, vrh između Bulime i Crnog kuka, po pričanju ljudi iz ovoga kraja je planina na kojoj ima najviše medvjeda na Velebitu.

Uspon izvršio Silvije Verša 10. V 1965.

Pristup: od planinarskog doma Paklenica do sela Ramići i preko livade u šumu do stazice koja vodi na lijevo gore, paralelno sa južnim stijenama Crnog kuka i njom do proplanka pod žlijebom koji se spušta istočno od vrha Rapavca — sat i pol hoda.

Opis: Ulaz na greben sa istočne strane preko razvedene stijene cca 50 m. Na vrhu prijeći na zapadnu stranu grebena da se zaobidu gromade u grebenu. Po lakom terenu, tražeći put i zaobilazeći prepreke u grebenu, do uglavljenog kamena u poprečnom žlijebu. Dalje kroz ravninu i ispod kamena u lijevo u žlijeb i u desno ponovno na greben i po njemu do mjesta gdje se greben suzi u oštircu (čovuljak). Dalje u pravcu vršne glave (početak težeg dijela) do mjesta gdje greben sijeće poprečni žlijeb koji se spušta u zapadno pobočje. U žlijeb (u maju snijeg) pola dužine dolje i u desno ponovno na greben. Po grebenu (zračno), držeći se grebeničke oštirice i lijeve strane 5—6 dužina do zaravnjenja u grebenu (čovuljak) i na vrh Rapavca (čovuljak).

Ocjena: Donji dio I-II, gornji dio III-IV. Visina grebena oko 400 m, dužina oko 1 km. Vrijeme penjanja sat i pol.

Silaz: Sa vrha u pravcu sjevera do tornjica, zaobići ga u lijevo i dalje u desno dolje kroz nisku šumu u veliki žlijeb koji se spušta između stijena Crnog kuka i Rapavca. Po snijegu i siparu pod strmim stijenama grebena (u kojima ima mnogo pećina) do proplanka na ulazu i dalje do planinarskog doma Paklenica za sat i pol.

Silvije Verša

Bonatti: Moje planine

Walter Bonatti: »Le mie montagne«. Izašlo i u njemačkom prijevodu pod naslovom: »Berge — meine Berge«. Zürich, 1964. godine.

Vodeća ličnost današnjega alpinizma, nedostižni uzor sadašnjih mlađih alpinističkih generacija, Walter Bonatti, pokušao je u ovoj knjizi, koju krasí niz veoma impresivnih dokumentarnih fotografija, zaodjenuti u literarnu formu one doživljaje u svom alpinističkom razvoju, koji prema vlastitom izboru karakteriziraju stepenice u njegovom alpinističkom usponu, da bi na kraju dosegle svoj najviši domet u slobodnom bivaku u visini od 8000 m prigodom uspona na K 2 u Karakorumu i u nadčovječanskoj borbi sa razbješnjelim elementima na Pilier Rouge u grebenu Brouillarda ili na božićnom usponu preko Brenve na vrh Mont Blanca. Knjiga je pišana neposredno i direktno i djeluje kao roman koji postepeno i stalno sve snažnije teče svom happy-endu. Ona zaslužuje da se o njoj napiše nekoliko rečenica ne zbog neke njezine literarne vrijednosti, nego kao dokumenat dokle se danas srozalo ono plemenito natjecanje čovjeka sa prirodom koje je u posljednjih stotinu godina podsticalo generacije mlađih ljudi da u beskrajnoj ljepoti planinskoga pejzaža nalaze podsticaje za izgradnju svoje vlastite ličnosti, kako bi i oni postali i bolji i smireniji u bescilnjom vrtlogu sve snažnijom tehnikom pritisnutoga gradskoga života današnjice. Očeličujući svoje vlastite snage u borbi sa stijenom, snijegom i ledom, zimom, kišom i vjetrom, a u svom pratiocu upoznavajući i poštivajući samo čovjeka, druga u navezi, bez obzira na njegovo porijeklo i društveni položaj, u plemenitoj borbi gdje je samo čovjek značio nešto, a sve drugo ništa, rađao se pogled na svijet koji je oplemenjivao njegova nosioca, a život oko njega činio vrednijim i ljepšim. Ali od svega toga ostalo je u ovoj knjizi veoma malo.

No da podemo redom. Sve je počelo kako treba. Mali Walter, sam rođen u planinskom kraju, u Bergamu, kao pravi goršak, već je od svoje najranije mlađosti vezan uz planine.* Upoznaje ih u rodnoj kući, a kasnije kao dak sa drugovima sve dublje zalazi u njih i sve intimnije ulazi u njihove skrovite tajne. Sam snažan i natprosječno spretan i darovit, brzo usvaja penjačku tehniku, koju će kasnije u ledu i snijegu centralnih Alpa dotjerati do savršenstva. Veseli ga borba sa stijenom, ali se još uvijek jednako tako oduševljava i ljepotom kraja. Privlače ga vrhovi u Bergellu, u dolini Bondasce, ne samo zbog težine njihovih uspona, nego i zbog jedinstvenosti njihovih linija i nenadmašive ljepote ove najljepše od svih alpskih dolina. Zatvoreni život skromnoga knjigovođe u dalekom industrijskom gradu odalečuje ga od njegovih planina i on odluči da prekine s time i da se posve posveti planinama. Postaje profesionalni gorski vodič, polaže potrebne ispite i stalno se naseljuje u Courmayeuru. Tako u izvrsnoj kondiciji, savladaše savršeno tehniku, njegovi podvizi postaju sve smjeliji, njegovi usponi sve drski. Oprijaju ga njegove pobjede, obmanjuju njegovi uspjesi. On, kao onaj trkač na trkačkoj stazi automobila ili onaj padobranac kod slobodnog skoka ili onaj igrač ruleta, koji na kartu stavlja i svoj posljednji dinar, zapada u strast poigravanja vlastitim životom, gdje očuvanje toga života ne ovisi više o njegovom znanju, o vlastitoj snazi i umještosti. On se kreće na oštrici mogućega, gdje ga ni najsavršenija tehnika ne može osigurati od smrti, gdje ga samo još sat dana ili mjesecine ili dvije ure lijepoga vremena ili na kraju puki sretan slučaj mogu spasiti od propasti. Kraj toga on lojalno priznaje kako ga hvata malodušnost i strah od smrti. Razvija se igra u kojoj vlastito iskustvo i vlastita umještost prepusta mjesto prirodnim elementima i slučaju. U toj borbi za goli život neštaju svi humani osjećaji. Smrt najboljih drugova prima se kao neizmjenljiv fakt, kao začin koji tu borbu treba

* Bonattijevu biografiju objavili smo 1963. godine (broj 11—12, str. 269—272).

da učini još strastnjom i još vrednijom. Briše se sve ono što je najplementitije u klasičnom alpinizmu, a sam pojam alpinizma srožava se na razinu najosnovnijih ljudskih poriva. Klasičan primjer za to jest u ovoj knjizi upravo posljednje poglavje, gdje su pokušaj uspona direktnim smjerom na najviši vrh Evrope, centralnim stebrom zvanim Fréuney, u snježnoj mečavi i nevremenu platila životom četvorica od sedmorice, od toga i Andrea Oggioni, jedan od dugogodišnjih i najbližih penjačkih drugova autora.

Mi iz stare generacije ne možemo se nikada pomiriti sa takovom deformacijom alpinizma. Jer ako je planinarski uspon postao samo poigravanje sa vlastitim životom i podražavanje najosnovnijih životnih instinkata čovjeka, a izgubio sve ono plemenito, lijepo i duboko humano što mu je činilo smisao i sadržinu, onda je on prestao biti alpinizam.

Dr Branimir Gušić

Jedan alpinistički roman

Roger Frison Roche: »Velika pukotina«

Romani sa alpinističkom tematikom pojavljuju se kod nas vrlo rijetko i »Velika pukotina« je prvo takvo izdanje u poslijeratnom vremenu koliko mi je poznato. U izdavačevoj biblioteci »Pingvin« (»Veselin Masleša«, Sarajevo) dijeli mjesto sa djelima kao što su »Robin Hood« (H. Gilbert), »Pisma iz mog mlin« (A. Daudet), »Put oko mjeseca« (J. Verne), »Kako se kalio čelik« (N. Ostrovski). Literatura dakle, ni preteška ni negativno laka.

Na svojih 185 stranica »Velika pukotina« ima radnju koja bi bila banalna, da nije povezana sa gordim svjetom visokih planina. Odvija se u dolini Chamonix-a i na vrhovima i grebenima, stijenama i ledenjacima iznad doline.

Ljubav mlade, mondene Parižanke i alpskog vodiča rada se, nakon jednog nesporazuma u dolini, na njihovim prvim zajedničkim alpinističkim usponima, stagnira u svakidašnjici alpskog sela izvan sezone, pomalo zamire idućeg ljeta (kada on mora opet profesionalno penjati) i obnavlja se — s tragičnim zakašnjnjem — koncem ljeta.

Hepienda dakle nema i kad zatvorimo knjigu tamna sjena tragedije prekrije snažne alpinske doživljaje i romantičnu ljubav u suncu i olujama visina. Velika pukotina odvajati će ubuduće Brigit od planinskog svijeta.

Zanimljivo je da alpinizam, za onoga koji o njemu piše a nije alpinist, redovito vuče za sobom ili sjenku tragedije ili lažni sjaj senzacije. Čini se da je za nealpinistu u većini slučajeva uspiješ alpiniste nerazumljiv i tek mu je tragedija alpiniste ljudski shvatljiva i on tada — uzbuden tragičnom senzacijom — osuđuje »ludo igranje sa životom« (»Ja bih to zabranila« — čuo sam jednom kao komentar o tematiki ove knjige).

Ni autor — iako je poznavalac planina — nije se mogao kao pisac oteti toj opsesiji nealpinističke publike. Tragedija se šulja stopama glavnih junaka te ih konačno i dostiže.

Ipak, roman lijepo pokazuje da alpinisti i uopće ljudi bliski planinama, ne umiru samo u njima, nego u planinama i žive i to intenzivno, svjesni vrijednosti života. Vidi se, da nije u pitanju pusto igranje sa smrću, već snažni doživljaji borbe i ljepote, koji obuhvataju odnose čovjeka sa prirodom i ljudi sa ljudima, zaokupljaju tijelo i duh, misao, osjećaje i volju i pružaju tako životu duboki smisao i visoko vrijedne »zvjezdane trenutke«.

U romanu ćemo naći opise i zmode iz djelovanja vodiča u planinama, ali i života izvan sezone u svakodnevnom ambijentu alpskih sela. Zanimljivi su, za nas neobični, komercijalizirani odnosi u planini između onoga koji vodi iskustvom i znanjem i onoga, koji privučen — iz raznolikih motiva — alpskom svijetu, plaća i koristi to znanje i iskustvo. Odnosi, koji ipak sadrže — posebno u teškim situacijama — duboko ljudske i u planinskoj prirodi pročišćene i prokušane elemente drugarstva i solidarnosti. Izgledaju nam pomalo poznati prizori sa stijena u dolini, gdje vodiči vježbaju svoje buduće klijente, i podsjećaju — izuzevši komercijalne odnose i mnogo veću heterogenost učesnika — na ambijent naših alpinističkih vježbališta.

Sa živim interesom može se pratiti detaljno opisana tura Mountanvert — sklonište Couvercle — vrhovi Ravanel i Mummery. Ima u tom opisu one, nama bliske, atmosfere visinskog planinarskog skloništa i onog, uzbudljivog i za nas neobičnog, ambijenta ledenjaka i granitnih stijena — hladnih, bridovitih i u svojoj mrkoj krutosti ipak lomljivih poput starog okamenjenog leda. Tehnički detalji uspona podsjećaju da je roman napisan pred više godina i da je problem naše alpinističke terminologije i njene primjene izvan stručnih tekstova, još prilično otvoren.

Autor međutim ne zaboravlja područja bliža dolini. Opisi šuma i proplanaka izazivaju osjećaj poznate prisnosti kod onih koji poznaju šume naših alpskih dolina.

Impresivan je opis penjanja i snježne oluje na turi Sent Gervais ie Ēain — prevejov Millage — greben Bionase — Mont Blanc, kojemu prethodi ugođaj predvečerja pred vratima osamljenog visinskog skloništa.

Scene i ambijent alpske doline sa njenim selima izvan sezona (zimske i ljetne) također su zanimljive. Rijetko upoznajemo alpske krajeve u to doba. Neobično je vidjeti kako se snažni, samopouzdani momci, profesionalni vođe naveza i skijaški učitelji u međusezonama pretvaraju u kosce i drvare, obične seoske momke koji se katkada suviše dosađuju.

S nešto zavisti građanina udaljenog od podnožja alpskih strmina, pratimo zadnji jesenski izlet glavnog junaka. Samotno, slobodno lutanje u tihom ambijentu rane jeseni, lov i penjanje vođeno samo starim iskustvom i trenutnim željama. Ali, to se zbiva pri kraju knjige i — kako je već rečeno — sjena tragedije dulji se stopama glavnog junaka.

Prateći tragične završne scene kraj ruba velike pukotine na ledenjačkoj visoravni Nantillon, zatvaramo knjigu ali u mislima uzdižemo još jednom pogled prema krugu planina što čekaju, gorde i same, na nove susrete s čovjekom.

Vlado Ostrić

ODRŽANA JE REDOVITA SKUPŠTINA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

U subotu 30. svibnja 1965. održana je u Delnicama u ukrašenoj dvorani tamoznjeg drvnog poduzeća 7. redovita godišnja skupština Planinarskog saveza Hrvatske kojoj su pored predstavnika lokalnih vlasti sudjelovali dr Marijan Brećelj, predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije, predsjednik Planinarskog saveza Slovenije i delegati Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine. Skupština je nakon žive rasprave prihvatile novi statut Saveza i ponovo jednoglasno izabrala druga Vecu Holjevca za predsjednika PS Hrvatske.

I. L.

NOVI ORGANI PSH

Na VII redovnoj skupštini PSH 29. svibnja 1965. u Delnicama izabrani su u savezne organe slijedeći drugovi:

GLAVNI ODBOR

1. Većeslav Holjevac, predsjednik
2. Božidar Škerl, potpredsjednik
3. Velimir Vinterštajger, tajnik
4. Dinko Podgornik, komisija za gospodarstvo
5. Branimir Špoljarić, komisija za propagandu
6. Nikola Aleksić, komisija za omladunu i podmladak
7. Branislav Ćelap, komisija za veze s inozemstvom i ekspedicije
8. Ing. Nedjeljko Jakić, komisija za alpinizam
9. Stjepan Cibilić, komisija za GSS
10. Stanko Hudoletnjak, komisija za vođice, markacije, skijanje
11. Ing. Vlado Božić, komisija za špijdarstvo
12. Dr Željko Poljak, glavni urednik časopisa »Naše planine«
13. Ladislav Katana, član
14. Stjepan Brlečić, član
15. Novana Hrabak, član
16. Ing. Božidar Kanajet, iz regije Zagreb
17. Nevenka Bubanj iz regije Zagreba
18. Ivica Sudnik, iz regije Zagreba
19. Lota Arh, iz regije Zagreba
20. Petar Lučić Roki, iz regije Zagreba
21. Karmelo Lovrić, iz regije Dalmacije
22. Živko Vodopija, iz regije Dalmacije

23. Miro Alfirević, iz regije Dalmacije
24. Pero Kordić, iz regije Slavonije
25. Antun Petković, iz regije Slavonije
26. Mato Mitrović, iz regije Slavonije
27. Miro Matošević, iz regije Slavonije
28. Mirko Ivić, iz regije Zagorja
29. Drago Karažinec, iz regije Zagorja
30. Ivan Tramišak, iz regije Zagorja
31. Stanko Vičić, iz regije Primorja, Gorskog Kotara i Istre
32. Branko Balog, iz regije Primorja, Gorskog Kotara i Istre
33. Mirko Bratić, iz regije Primorja, Gorskog Kotara i Istre
34. Ivo Ott, iz regije Like, Korduna, Banije.
35. Ferdo Uršan, iz regije Like, Korduna, Banije
36. Dr Nikola Dujmović, iz regije Like, Korduna, Banije.

Prvih 15 članova Glavnog odbora (koji stanuju u Zagrebu) sačinjavaju Izvršni odbor PSH.

NADZORNI ODBOR

1. Karlo Acman, predsjednik
2. Ivo Štefanac, član
3. Milan Henč, član
4. Dragutin Horvat, iz regije Zagorja
5. Dr Karlo Firinger, iz regije Slavonije

SUD ČASTI

1. Franjo Masnec, predsjednik
2. Željko Jovanović, član
3. Dr Ivo Veronik, član
4. Dragica Šnajder, zamjenik
5. Borivoj Vuksan, zamjenik
6. Rudolf Kres, zamjenik

OSVOJEN MOUNT KENNEDY

Početkom travnja ove godine izazvala je interes svjetske javnosti vijest da je osvojen vrh Mount Kennedy u Sjevernoj Americi. Vrh je osvojio američki senator Robert Kennedy, brat ubijenog predsjednika SAD J. F. Kennedyja, u pratnji dvojice iskusnih penjača. Taj njegov pothvat odmah je radio-vezom javljen američkoj javnosti. Jedan fotoreporter je avionom preletio preko vrha te planine u Aljašci da bi snimio zastavu, koju je Robert Kennedy zabio na njenom

vrhu. Međutim nije samo penjački podvig Roberta Kennedyja izazvao tako živo zanimanje. Radilo se o činjenici da je ta planina, u čast sjećanja na pokojnog američkog predsjednika Johna Kennedyja, dobila novo ime — Mount Kennedy. U američkom Nacionalnom geografskom institutu ističe se da je Mount Kennedy (4236 m) najviši vrh u Sjevernoj Americi na koji se do sada još nitko nije popeo.

PRIZNANJE PLANINARSKIM RADNICIMA NA ZAGREBAČKOM SVEUČILIŠTU

Prigodom proslave 60-godišnjice sporta na Zagrebačkom sveučilištu 7. svibnja o. g. predao je rektor Sveučilišta prof. ing. S. Macarol jubilarne plakete istaknutim planinarskim radnicima akademiku dru B. Gušiću, dru Ivi Lipovčaku, dru A. Pandakoviću i dru Vladimiru Blaškoviću.

NOVO PLANINARSKO DRUŠTVO

U Delnicama osnovano je 12. svibnja o. g. novo planinarsko društvo PD »Petrovec«. U Gorskem kotaru, bogatom planinskom kraju, to je jedino planinarsko društvo uz omladinski planinarski aktiv u Tršcu, općina Čabar, koji su uz pomoć PD »Torpedou« u Rijeci osnovali omladinci Tršća što se školjuju u Rijeci.

I. L.

JUBILARNI POHOD PLANINARA U SAMOBORSKO GORJE

U nedjelju 16. svibnja 1965. posjetilo je Samoborsko gorje gotovo hiljadu planinara iz Hrvatske, Slovenije, Srbije i Bosne i Hercegovine da produjubilarnim putem: Rude—Veliki Dol—Oštrec—Plješivica, kojim su ravno pred devedeset godina prošli zagrebački planinari članovi Hrvatskog planinarskog društva.

Jubilarni put bio je dobro označen, a prijem planinara na kontrolnim tačkama odvijao se u redu. Na vrh Plješivice, međutim, došlo je više planinara nego li je to organizator ovog jubileja, PD »Japetić« iz Samobora očekivao, pa svim učesnicima nisu mogle biti predane jubilarnе značke kako je to bilo predvi-

đeno. Organizator ovog jubilarnog pohoda morao je dostaviti naknadno odnosne značke svim učesnicima putem njihovih planinarskih društava. I. L.

IZLOŽBA PLANINARSKE FOTOGRAFIJE

PDS »Velebit« u Zagrebu organizirao je koncem svibnja u čast 20-godišnjice oslobodenja Zagreba i 15-godišnjice postojanja i rada planinarske organizacije na Zagrebačkom sveučilištu, izložbu planinarske fotografije u svojim društvenim prostorijama Radićeva ul. 23. Svoje radevine uglavnom su izložili zagrebački planinari.

I. L.

JUBILEJ SPELEOLOGA HRVATSKE

Svečanom godišnjom skupštinom i u prisustvu uzvanika i gostiju iz Ljubljane, Rijeke i Zagreba Speleološko društvo Hrvatske proslavilo je u dvorani Planinarskog društva »Zagreb« desetu godišnjicu svog postojanja i plodonosnog društveno korisnog rada. Tom prigodom društvo je izdalo posebno tiskan sažet informativan prikaz svog djelovanja pod naslovom »Prvi decenij rada«. Uz opće uvodne napomene o prirodnim osobitostima, važnosti, značenju i historijskom slijedu znanstvenog istraživanja našeg krškog podzemlja, u toj su zanimivoj brošuri kronološki registrirane mnogobrojne značajne radne akcije hrvatskih speleologa u razdoblju od 1954. kad je to društvo osnovano, do kraja 1964. godine.

Stručni rad Speleološkog društva Hrvatske obuhvatio je istraživanje i znanstvenu obradu pećina i ponora u Istri, Hrvatskom primorju, Gorskem kotaru, Lici, Kordunu i Dalmaciji. Posebna je pažnja bila posvećena pećinama i problemu korištenja podzemnih voda na jadranskim otocima. Nisu bile zanemarene ni speleološke osobitosti sjeverne Hrvatske, osobito pećine Hrvatskog zagonjia i Prigorja, među kojima se posebno ističe paleontološki naročito zanimljiva i u stranom naučnom svijetu posebno cijenjena pećina Veternica u zagrebačkoj Medvednici. Istraženi su i brojni ponori, neki među njima duboki preko 300 metara.

Uspješan desetogodišnji rad društva očituje se i u dragocjenom katalogu pećina i ponora na teritoriju SR Hrvatske

s oko dvije tisuće kartotečnih brojeva registriranih speleoloških objekata.

Osim stručnjaka prirodoslovaca u radu društva vrlo aktivno sudjeluju i speleolozi planinari. Društvo prisno surađuje s ostalim speleolozima Jugoslavije, a održava i veze sa speleolozima u inozemstvu. Prvim predsjednikom društva bio je pokojni prof. dr Josip Poljak, koga je na toj dužnosti naslijedio prof. dr Josip Roglić, a od 1961. na čelu je društva predsjednik prof. dr Vladimir Blašković, koji je predsjedao jubilarnoj skupštini.

Dr Ivo Lipovščak

70-GODIŠNJACI NA TRIGLAVU

Naročita upisna knjiga za planinare starije od 70 godina, a koji su se prošle godine uspeli na vrh Triglava nalazi se u planinarskom domu na Kredarici (2.515 m), a ne na samom vrhu. Prošle godine upisalo se u tu knjigu devet planinara, a izostalo je 13 potpisa onih, koji su se popeli na sam vrh Triglava »post iucundam iuventutem a u životnoj dobi honestae senectutis«, neznaajući da se odnosna knjiga zapravo nalazi daleko ispod samog vrha, u domu na Kredarici, pa su se na vrhu upisali u redovitu knjigu, koja tu стоји na raspolažanje svakom planinaru koji se na vrhu nade. Od neupisane trinaestorice trojica su iz Zagreba. To su prof. Stjepan Sušnjić, dr Ivo Lipovščak i Slavko Zrnc. Oni su naknadno evidentirani i u knjizi za 70-godišnjake. Ovu vijest donosi Planinski vestnik u svom trećem ovogodišnjem broju.

ŠTO JE SA ŠUMAMA NA MEDVEDNICI?

Zavod za zaštitu prirode, Zagreb, izdao je letak pod naslovom: Čuvajmo ljepote Medvednice, a tekst mu je slijedeći: »Medvednica je zaštićena park-šuma. Prostrane šume, gorski potoci, pećine, osebuje stijene, ostaci starih građova, ptice i druge životinje, a osobito šumsko cvijeće — ljepote su te najposjećenije planine u Hrvatskoj. Čuvajmo prirodu na vratima Zagreba. Neka cijeloviti život šume raduje i druge koji će nakon nas proći stazama Medvednice.«

Ovaj letak dijelio se hiljadama posjetilaca Medvednice uglavnom uz pomoć planinarske organizacije, pa ima svakako i pozitivan učinak.

Nažalost navod da je Medvednica zaštićena park-šuma ne odgovara stvarnosti i dovodi u zabunu mnoge izletnike.

Kad bi Medvednica bila park-šuma bila bi u svakom pogledu strogo zaštićena i u pogledu sječe kako je to slučaj s Tuškancem, Zelengajom i Maksimirom, a stari problem šuma na Medvednici bio bi tim konačno riješen.

Skupština grada Zagreba je međutim 26. IV 1963. proglašila šume na Medvednici izletištem, a to je po našem mišljenju svaka šuma bez obzira da li se u njoj grade staze i putovi ili postavljaju klupe, stolovi i nadstrešnice.

Komisija za unapređenje područja za rekreaciju stanovništva grada Zagreba kod Sekretarijata za robni promet i opskrbu Gradske skupštine u uvodnom dijelu svog izvještaja o Medvednici kao izletničkom rekreativnom području grada Zagreba izričito navodi, da se Medvednici kao neprocjenjivom bogatstvu grada Zagreba, posveti osobita pažnja, kako u izgradnji potrebnih objekata, tako i posebnoj zaštiti i obnovi šumskog bogatstva Zagrebačke gore».

Šumama Medvednice gospodari Šumsko gospodarstvo Zagreba, pa ono vrši i sječe šume. Plan sječe nadzire naročita komisija, koja je postavljena rješenjem Sekretarijata za privredne poslove Skupštine grada Zagreba od 12. XI 1964. Za 1965. godinu Šumska uprava predložila je sjeću od 18.284 m³, a do nedavno sjeklo se svega 12—13.000 m³! Kako se stare šume nalaze uglavnom na centralnom dijelu Medvednice to sjeća zahvaća najvećim dijelom taj dio gore, a rezultate ovakve sjeće zapaža svaki izletnik, koji bolje poznaje šume i njihovu rekreativnu važnost na tom dijelu planine.

Spomenuta već komisija poništila je međutim doznaku sjeće ružnih stabala u odjelu 4a gospodarske jedinice Sljeme—Medvedgradske šume uz glavnu cestu. Nije nam poznato gdje se nalazi odnosni odjel i uz koju se cestu nalazi, ali ako se prošećemo cestom od Tomislavova doma prema zapadu zapravštitićemo se kad zapazimo srušena debla odmah uz samu cestu, a nedaleko od planinarskog doma »Grafičar«.

Stara šuma na centralnom dijelu Medvednice ne služi samo za rekreativnu i kao ukras za radne ljudi Zagreba, već ona predstavlja i poznati turistički objekt koji i stranci vrlo rado posjećuju.

Da Šumsko gospodarstvo ne vodi punu brigu o rekreatiji i estetskom izgledu šume dokaz je da nadzorna komisija nije odobrila sjeću uz glavnu cestu u odjelu 4a gospodarske jedinice Sljeme—Medvedgradske šume.

Neophodno je potrebno da se ubuduće izbjegava svaka sjeća na centralnom dijelu Medvednice uz ceste i markirane planinarske puteve, jer ćemo samo u tom slučaju osigurati radnim ljudima Zagreba punu rekreatiju na koju imaju pravo, i podjedno sačuvati estetski izgled izletničke šume.

Osim toga, lov i rekreatija nikako se ne podnose pa je potrebno zabraniti svaki lov u izletničkoj šumi Medvednice.

Dr Ivo Lipovčak

USPJEŠAN RAD PD »RAVNA GORA« U VARAŽDINU

Aktivnost P. D. »Ravna gora« u Varaždinu sve je intenzivnija što se ogleda u brojnim manifestacijama izletničkog i stručnog karaktera. To je osobito istaknuto na godišnjoj skupštini društva održanoj 28. veljače. Pored brojnog članstva skupštini su prisustvovali tajnik PSH, predstavnici planinarskih društava iz Ivance i Novog Marofa, te predstavnici organizacije SSRN iz Varaždina. P. D. »Ravna gora« jedno je od najbrojnijih planinarskih društava u Hrvatskom zagorju. Broji gotovo 700 članova od kojih su polovina pioniri i omladina.

U toku prošle godine varaždinski planinari organizirali su 17 izleta u bližu i dalju okolicu Varaždina, te u povjesna mjesta iz NOB-a. U ovim izletima učestvovalo je 620 članova. Osobita briga vodila se o organizaciji i održavanju predavanja stručnog i popularnog karaktera. Održano je tridesetak predavanja kojima je prisustvovao 1300 članova i građana dok je izložba planinarske fotografije, održanu u vrijeme tjedna planinarstva, imala 4.800 posjetilaca.

Planinari nisu zaboravili ni na uređenje svojeg doma »Anka Ivić« na Ravnoj gori. Nastavilo se sa njegovim uređenjem. Uveden je telefon, a uredeno je i igralište za odbojku. U toku ove godine će se uvesti vodovod, dok će se na domu otkriti spomen-ploča u znak priznanja onima koji su pomogli društvu u izgradnji doma. U suradnji sa poduzećem »Elektra« podići će se na Ravnoj gori željezna piramida koja će posjetiocima poslužiti kao lijepi vidikovac.

Na kraju skupštine izabran je novi odbor za čijeg je predsjednika postavljen Mirko Ivić-Šiljo. T. Dj.

MEĐU POŽEŠKIM PLANINARIMA

U subotu poslije podne dne 13. ožujka odzvanjao je planinarski dom u Velikoj

kraj Slav. Požege mnoštvom veselih glasova omladine i članova uvijek raspoloženih planinara, koji su došli na svoju 15. poslijeratnu godišnju skupštinu. Značajno — dok neka društva u gradu jedva skupe kvorum za početak rada, to planinari odoše 17 km daleko, u planinu Papuk i već sat ranije ispunile sve prostorije svoga doma.

Predsjednik je pozdravio prisutne goste, a zatim smo iz izvještaja saznali da su planinari jedna od najmasovnijih organizacija u gradu brojem od 829 svojih članova (od toga 348 žena, 180 omladina i 40 pionira). U prošloj godini zašto je porast broja omladine i to najviše iz požeške Ljevaonice i srednjih škola, što je vrlo pozitivno, ali bi valjalo da se i naše osnovne škole više uključe u ovu vrijednu odgojnu djelatnost.

U 1964. godini, u kojoj su društva Hrvatske slavila 90-godišnjicu planinarstva u našoj zemlji, požeški su se planinari uključili u mnogobrojne manifestacije i osim svojih sportskih, naučnih i zdravstvenih zadataka ispunili i značajne turističko-ekonomске planove naše komune. Markirano je 40 km planinarskih staza koje spajaju vrhove okolnih brda; omladinska sekcija masovno je posjetila planinare Hrvatskog zagorja, prisustvovala Sletu planinara Jugoslavije na Velebitu kao i brojnim posjetima susjednim društvima. Učestovanjem u razvijanju planinarskih disciplina kao što je orijentacija, pješačenje i brzo ispunjavanje određenih terenskih zadataka i slično, naši su omladinci bili zapaženi u okviru Slavonije, dok su planinarski sejkiši zauzeli prva mjesta na takmičenjima u gradu, te u prvenstvu Slavonije, pa čak i na takmičenjima u okviru Republike u Gorskem kotaru. Izletnička sekcija povela je mnoge grupe na masovne izlete na Papuk i Krndiju, a pojedinci su obišli i Sloveniju.

Materijalno stanje društva, koje živi samo od svojih prihoda i bez dotacije, i njegova gospodarska bilanca vrlo je dobra, kako se moglo vidjeti iz izvještaja gospodarske sekcije i nadzornog odbora. Na razne investicije i nabavu inventara u domu je utrošeno milijun dinara.

Za zalaganje u prošloj godini i postignute uspjehe, Skupština je odala priznanje drugovima J. Tauberu, A. Šefančiću, M. Res-Koretić, Ž. Bačkinu, M. Pavlović i upravitelju doma R. Nedeli. Uz odobravanje članova, predsjednik društva drug A. Petković uručio je spo-

men-darove članovima skijaške sekcije J. Skočiru, A. Mišti i I. Čokriću te omladincima Kreši i Željku Mišti i Dragi Miller, dobitnicima dvaju pehara koje su ekipno osvojili kao pobednici na republičkom skijaškom natjecanju u Mrkoplju.

Za predsjednika društva ponovo je izabran njegov dugogodišnji član i predsjednik drug A. Petković.

Skupština je završila uobičajenom srdačnom veselicom i plesom, dok se slijedeće jutro moglo vidjeti mnoge planinare kako se upućuju u srce Papuka, prema padinama Jankovca.

Prof. A. Petković

PROSLAVA 90-GODIŠNICE PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

Potkraj 1962. osnovan je odbor za proslavu i komisija za izradu programa. Predloženi program je tokom 1963. pretrpio nekoliko izmjena, a konačni program za proslavu jubilarne godine što ga je prihvatio Izvršni odbor PSH i PSJ objavljen je u prvom broju biltena PSH i u časopisu »Naše planine«.

Program je bio tako razrađen da je mogao služiti kao smjernica rada svim planinarskim organizacijama. Svako planinarsko društvo moglo se ukloniti u akcije PSH odnosno organizirati slične akcije.

U Zagrebu je označen početak jubilarne godine sa priredbom »5 minuta prije 8« u organizaciji planinarskog društva sveučilišta »Velebit« i sektora za društvenu djelatnost Studentskog centra u Zagrebu. Niz kvalitetnih predavača prikazao je razvojni put planinarstva u Hrvatskoj i rad stručnih sekcija danas. Predavanja su bila praćena kolor-dijapozitivima i to iz područja alpinizma, špiljarstva, stručnih tečajeva, GSS itd. Nažalost toj priredbi nisu prisustvovali oni kojima je bila namijenjena, tj. studenti, koji malo znaju o tom vidu rekreacije.

Jedna od najuspjelijih akcija bio je zajednički izlet 25. svibnja 1964. na Klek. Učesnici su upoznali činjenicu da se ideja osnivanja prve planinarske organizacije rodila na Kleku, a izlet je dalo posebnu vrijednost međusobno upoznavanje planinarskih radnika, prigodna izložba u prostorijama planinarskog doma o historijatu planinarske organizacije, uređenje doma i aktiviranje domaćina planinarskog društva »Klek«.

Zatim je uslijedila naša najjača akcija tokom jubilarne godine, međurepublički slet na Velebit u Modrić-docu. Za tu akciju angažirane su sve snage Izvršnog odbora. Da bi se što više ta akcija popularizirala među društvima, organizirano je nekoliko predavanja o Sjevernom Velebitu uz kolor-dijapozitive u raznim planinarskim društvima.

Ali kao što je to često, nije se sve odvijalo kao što je bilo predviđeno. Propagandna komisija imala je u planu da izda ukusni plakat, a završilo se na skromnom letku. Uzrok je djelomično na nedostatku novčanih sredstava, a djelomično uslijed nesporazuma sa PSJ. Za slet je štampan prospekt sa skicom sletišta i okolnog terena i program organiziranih izleta na obližnje vrhove uz stručno rukovodstvo. Nadalje su izrađena dva panoa sa skicom terena oko sletišta za lakšu orientaciju učesnika. Jedan je pano postavljen na sletištu, a drugi kod Rossijeve kolibe. Izdana je spomen-koverta sa prigodnim žigom i sletska značka. Smatramo da je propagiranje interesa za Velebit uspjelo, a to je konačno ono što smo i željeli postići organiziranjem sleta.

Delegati iz stranih zemalja kao i predstavnici omladine koji su kao gosti prisustvovali sletu, tom su prilikom upoznali Plitvička jezera, Jablanac, Platac i Opatiju. Prigodni propagandni materijal i naša gostoljubivost sigurno su pridonijeli propagiranju naših krajeva u inozemstvu.

Umjesto centralne planinarske izložbe, organizirana je zajedno sa planinarskim društvom »Zagreb« i filatelističkim klubom »Zagreb«, retrospektivna izložba planinarskog rada od osnutka prvog društva do danas sa eksponatima maraka i to prigodnih izdanja planinarske djelatnosti, zatim cvjeća, životinja, ljeputa naše domovine itd. Iako je izložba u auli Glavne pošte u Zagrebu bila otvorena samo tјedan dana, pridonijela je mnogo publicitetu planinarstva među građanima grada Zagreba kao i slučajnim posjetiocima poštanske zgrade. Tom prilikom izdana je i spomen-koverta sa amblemom Hrvatskog planinarskog društva.

Završetak planinarske jubilarne godine označen je svečanom predstavom opere Ivana Zajca »Nikola Šubić Zrinjski« u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu. PSH pozvao je PSJ kao i repu-

bličke saveze, te planinarska društva iz Zagreba i bliže okolice. Svečanoj predstavi prisustvovali su mnogobrojni društveni i politički radnici iz Zagreba.

USPJESI BERNJSKE EKSPEDICIJE U ANDAMA

Bernski navez je prvenstvenim usponom po južnom grebenu dne 22. VI o. g. osvojio južni vrh Yerupajà (6548 m).

Navez u sastavu — Ernst Schmied, Theo Marti i Christoph Feitknecht — krenuo je 17. juna po relativno lošim vremenskim prilikama iz logora II (5400 m) na Nevada Rasac (6048 m). 18. i 19. juna se vrijeme poboljšalo, te su 20. juna Theo Marti i Erhard Wyniger napustili bazni logor (4100 m) da pripreme daljni naskok na Yerupajà. Peđnjači Schmied i Feitknecht ostali su jedan dan dulje u baznom logoru da bi krenuli za prvim navezom i da zajednički osvoje vrh.

U međuvremenu napalo je mnogo novog snijega. Prvi je navez krenuo već u 2.30 sati iz logora II i stigao u logor III na 6100 m visine koji je bio smješten u rubnoj pukotini. Šator je bio pokriven sa 2 m novog snijega te su nakon jednog sata napornog rada uspjeli prodrijeti do vrha šatora. Izvukli su hranu, 2 bivak vreće, 80 m rezervnog užeta i ležaj za izolaciju. Kuhalo nikako nisu uspjeli pronaći. U 7 sati ujutro su krenuli dalje prepenjavši previšni snježni nanos rubne pukotine. Nanovo su morali kopati stepenice u zidu da bi stigli do fiksiranog užeta na strmoj zaledenoj stjeni. Ovaj se navez jako umorio nošnjem teškog tereta, i usjecanjem stepenica u ledu. Nakon što su savladali i drugi strmi uspon oko podneva, malo su se odmarali. Erhard je morao dugo masirati noge da bi opet krv normalno cirkulirala. Slijedeća teška prepreka bila je savladavanje jedne strmine sa 70 m užeta da bi stigli na greben. I na grebenu, oštrom kao brid noža, zbog velikih količina snijega bilo je napredovanje jako usporeno.

Na grebenu ih je uhvatila noć. Za nešću se Erhardu otkopčala lijeva dereza, te mu je kod ponovnog zakopčavanja pala rukavica. Na 6450 m na samom grebenu su konačno pronašli mjesto gdje su mogli urediti biwak. Hladni vjetar, pomanjkanje tople hrane (jer su bili bez kuhalja) i sam položaj biwaka pružao im je vrlo slabi odmor. U 6 ujutro se razdanilo, ali oni su čekali do 8 sati, na izlaz sunca. Dotle je stigao i

drugi navez u sastavu Schmied i Feitknecht. I Schmied je imao promrznute noge, ali je ipak nakon kratkog odmora nastavio uspon sa svojim drugom iz naveza, Feitknechtom. Navez koji je još ostao u biwaku krenuo je uskoro za svojim drugovima i savladao još preostalih nepunih sto metara do južnog vrha Yerupajà (6548 m). Uspon na 86 m viši glavni vrh nije bio moguć, jer su previšni nanosi snijega na samom grebenu predstavljali preveliki rizik, te su zajednički odlučili da se vrate, iako je navez Schmied i Feitknecht još bio u punoj fizičkoj snazi. Bernska andska ekspedicija vrlo je zadovoljna sa postignutim uspjehom, uspjehom svojih peđnjača i ostalih članova ekipe koja je aktivno pomogla da se taj uspjeh mogao postići.

KAMENI PUTOKAZ NA MEDVEDNICU U ŠESTINAMA

Na početku puta za Kraljičin zdenac izgrađen je od kamenih blokova interesantan putokaz za sva izletišta na Medvednici, dok se na jednom od kamenih blokova nalazi reljef Medvednice s označenim mjestima na kojima se pojedina izletišta nalaze. Sam putokaz podsjeća planinar i izletnike na ostatke zidina Medvedgrada, a podiglo ga je Turističko društvo Gornji grad, Zagreb prema zamisli i pod nadzorom arh. Miletića. U subotu 8. svibnja povodom proslave 20-godišnjice oslobođenja Zagreba i 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj, što je također uklesano na putokazu, predao je predsjednik Turističkog društva Gornji grad novi putokaz na čuvanje pionirima osnovne škole u Šestinama. Ovom svečanom činu prisustvovalo je oko 250 pionira osnovne škole u Šestinama i osnovne škole u Gornjem gradu u Zagrebu. I. L.

PRVI JUGOSLAVEN NA NAJVIŠEM VRHU JAPANA

Fudžijama sa svojih 3778 metara nadmorske visine najviši je vrh Japana. Glavica te planine osobita oblika stalno je pokrivena bijelim sniježnim plaštem. Fudžijama je mrtvi vulkan s kraterom širokim tri milje. Osamljena planina predstavlja jedinstven vidikovac, a udaljena je svega 60 milja jugozapadno od Tokija. Za Japance Fudžijama je naro-

čito svetište do kojeg se uspinju nesamo planinari već i mnogi hodočasnici za koje na utroj stazi postoji nekoliko skloništa, a u blizini kratera i ugostiteljsko poduzeće.

Prvi Jugoslaven koji se popeo na Fudžijamu posigurno je Dragutin Prica, tada poručnik linijskog broda austro-ugarske mornarice, koja je jednim dijelom 1898. do 1900. boravila u Japanu, a između dva rata bio je admiral jugoslavenske mornarice. Prica se popeo na vrh Fudžijame 1900. godine u pratnji dvojice vodiča. Ovaj interesantan i tegoban uspon na Fudžijamu, simbol Japana, bio je ponajprije opisan u sarajevskoj »Nadi«, a zatim 1901. godine u nešto skraćenom obliku u Hrvatskom planinaru.

I. L.

S JUŽNOG LANCA JULIJSKIH ALPA

Dio južnog lanca Julijskih Alpa od Roldice (1965 m), Vogela (1923 m) i Podtore gore (2086 m) čiji interesantni vrhovi dijelom dosiju i prelaze 2000 metara, a strše kao kamene goljeti krškog karaktera, sa uzanim grebenima i strmim, prema jugu veoma strmim stranama, bili su dosada teško pristupni. Međutim, izgradnjom moderne žičare s dva vago-

neta od kojih svaki prima 30 osoba, za pet i po minuta naći će se planinar ili izletnik na visini od 1540 metara, dakle za pet i po minuta prevalio je visinu od više nego hiljadu metara. S gornje stанице žicare pruža se jedinstven pogled na Triglav i sve njegove južne grebene i vrhove, dok se Bohinjsko jezero pruža gotovo hiljadu metara pod nama.

Okrenemo li se na jug pred nama iskaču gotovo svi vrhovi od Bogatinu do Matajurskih vrhova. Upotreba žicare i razmjerno malena, ali ukusno uređenog hotela s depandansom nedaleko žicare omogućuju planinaru da se popne na izabrani vrh s uštem od dva do tri sata uspona i hoda u sredini odnosnog gorskog lanca.

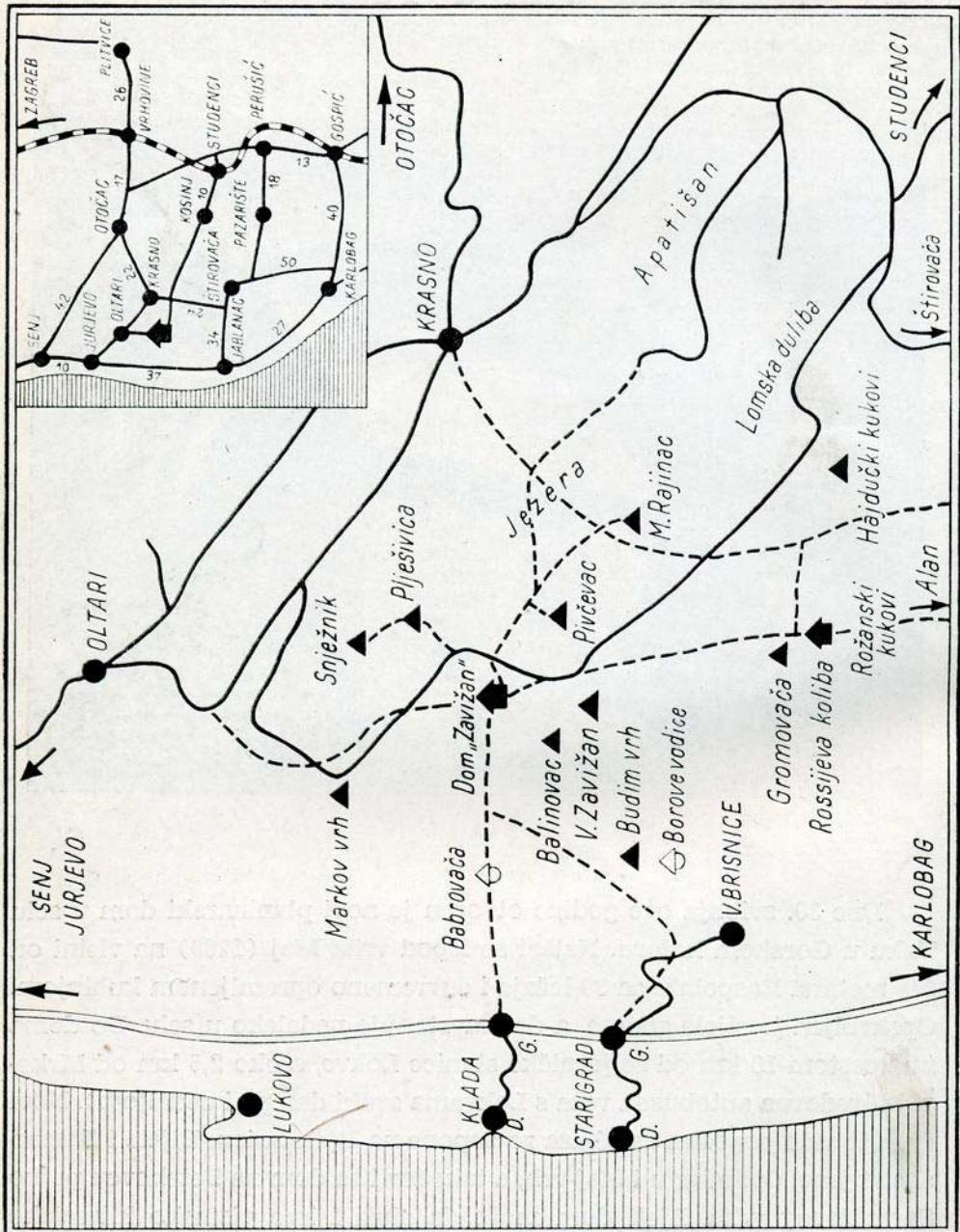
Na okomitoj stjeni odmah kraj žičare, na stjeni visokoj preko hiljadu metara, izgrađen je vrlo moderan četverospratni hotel, koji će do početka ove zime biti završen, a koji svojim položajem zeuzima jedinstven položaj u Jugoslaviji. Ovaj novi hotel bit će otvoren ljeti i zimi jer krajina od hotela do južnog lanca Julijaca pruža veoma dobre alpske skijaške terene. I sada još postoje mnoga sniježišta u višim krajevima koja služe skijašima za vježbanje.

I. L.

Novi planinarski dom u Tuku



Dne 30. svibnja ove godine otvoren je novi planinarski dom u selu Tuku u Gorskom kotaru. Nalazi se ispod vrha Maj (1269) na visini od 878 metara. Raspolaže sa 30 ležaja i suvremeno opremljenom kuhinjom. Opskrbljen je cijele godine, a domar stanuje nedaleko u selu. Do doma ima cestom 10 km od željezničke stanice Lokve, a oko 2,5 km od Mrkoplja (redovna autobusna veza s Lokvama svaki dan pa i nedeljom). Novi dom je vrlo pogodan kao baza za uspone na Bjelolasicu, Bijele i Samarske stijene, Čelimbašu i Maj-vrh, a također i za dom na Petehovcu preko Sermaževog vrha. Ljeti dom može da služi i kao visinsko klimatsko odmaralište, dok će zimi biti vrlo pogodno smješten skijaški centar. Dom je podignuo Planinarski savez Hrvatske uz novčanu pomoć Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske. Na slici: dom u Tuku na dan otvorenja.



PODRUČJE ZAVIŽANA NA SJEVERNOM VELEBITU (Prilog članku »Zavižan i okolina«)